БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

№ 175 (922)
1 СЕНТЯБРЬ ЯКШАНБА 1957 ЙИЛ
БАҲОСИ 20 ТИЙИН

Эртага янги ўқув йили бошланади. Янги ўқув йилида янги муваффақиятларга эришайлик!

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг пленуми

Шу йил 30-31 августда Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг V пленуми бўлиб ўтди.

Пленум қуйидаги масалаларни муҳокама қилди:

1. „КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг „СССРда уй-жой қурилишини ривожлантириш тўғрисида"ги қарори ва Ўзбекистон ССРда уй-жой қурилишини кенгайтириш соҳасида Ўзбекистон партия ташкилотининг вазифалари" ҳақида КПСС Марказий Комитети Президиуми аъзолигига кандидат, Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ Н. А. Муҳитдинов доклади.

2. „1957 йилдаги пахта ҳосилини териб олиш ва тайёрлаш тўғрисида" Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг секретари ўртоқ Г. А. Габриельянц доклади.

Пленум муҳокама қилинган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилди.

Пленум А. Н. Рудин ва М. В. Муҳаммаджонов ўртоқларни Ўзбекистон КП Марказий Комитети Бюросининг аъзолигига кандидат қилиб сайлади.

КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг „СССРда уй-жой қурилишини ривожлантириш тўғрисида"ги қарори ва Ўзбекистон ССРда уй-жой қурилишини кенгайтириш соҳасида Ўзбекистон партия ташкилотининг вазифалари

Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ Н. А. МУҲИТДИНОВ доклади

Ўртоқлар! Совет халқи Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 40 йиллигини ўз ижодий кучлари мавж уриб ўсган бир пайтда кутиб олмоқда. Совет халқи КПСС XX съездининг тарихий қарорларини мисли кўрилмаган зўр ғайрат билан амалга оширмоқда, ишонч ва қатъият билан коммунизм қурилиши йўлидан олға бормоқда.

Шонли Коммунистик партиянинг ленинча бузилмас бирлиги, совет халқининг партия теварагига ва партия Марказий Комитети теварагига маҳкам жипслашганлиги Коммунистик партия курашиб қўлга киритган жаҳоншумул тарихий ғалабаларнинг энг каттаси ва энг улуғидир, чунки бу ғалаба ишчилар синфи диктатураси тош-метиндек мустаҳкамлигининг, мамлакатимизда социализм эришаётган барча буюк муваффақиятларнинг манбаи ва қудратли негизидир.

КПСС Марказий Комитетининг июнь ойида бўлиб ўтган Пленуми ўз қарорларида коммунистик қурилиш иши учун, бутун социалистик лагерь кучларини мустаҳкамлаш учун ана шу буюк ғалабанинг жуда катта аҳамиятга эга эканлигини ёркин намойиш қилиб кўрсатди.

Маленков, Каганович, Молотовларнинг партияга қарши группаси эски тасаввурлар ва раҳбарликнинг эски методларига берилиб кетиб, партиядан ва халқдан ажралиб қолиб, КПСС XX съезди томонидан ишлаб чиқилган ва бутун совет халқи маъқуллаган тадбирларга қаршилик кўрсатди. Бу группа партия ва халқнинг туб манфаатларига қарши чиқди, партиянинг бирлигини бузишга ва уни ленинча тўғри йўлдан четга чиқаришга уринди. Шу сабабдан коммунистлар, барча совет кишилари партияга қарши ана шу группанинг фракцион фаолиятини қаҳри-ғазаб билан қораладилар ва КПСС Марказий Комитети июнь Пленумининг қарорларини тўла маъқулладилар.

Бугун биз, Марказий Комитетнинг Пленумида зўр мамнуният билан шуни айта оламизки, Ўзбекистоннинг барча партия ташкилотлари КПСС Марказий Комитети июнь Пленумининг қарорларини бутунича ва тўла маъқулладилар ҳамда якдиллик билан қувватладилар.

Республиканинг ҳамма қисмида КПСС Марказий Комитети июнь Пленумининг қарорларини муҳокама қилишга бағишланган партия ва комсомол активи йиғилишлари, бошланғич партия ташкилотларининг, меҳнаткашлар коллективларининг мажлислари уюшқоқлик билан ва ғоявий юксак савияда ўтди. Йиғилиш ва митингларда жами 3,5 миллионга яқин киши қатнашди.

8048 бошланғич партия ташкилотининг ҳаммасида партия йиғилишлари ўтказилди. Бу йиғилишларда 152 мингдан ортиқ коммунист ёки Ўзбекистон партия ташкилоти составининг 90 проценти қатнашди.

Партия йиғилишларида ҳар беш коммунистнинг бири, меҳнаткашларнинг йиғилишларида эса, 100 мингга яқин киши сўзга чиқди.

КПСС Марказий Комитети июнь Пленумининг қарорларини муҳокама қилиш якунлари Ўзбекистон партия ташкилотининг ленинизм идеяларига чексиз содиқ эканлигини, партия ташкилотимизнинг бирлиги ва монолитлигини, унинг КПСС ленинчи Марказий Комитети теварагига маҳкам жипслашганлигини яна бир марта зўр куч билан намойиш қилди.

КПСС Марказий Комитети июнь Пленум якунларини муҳокама қилиш давомида илғор ишчилар, колхозчилар ва интеллигентлар орасида партия сафига кириш йўлидаги интилишнинг кучайганлиги партия ва халқнинг бузилмас бирлигини, халқимизнинг партиямиз ички ва ташқи сиёсатини якдиллик билан маъқуллаётганлигини ёркин исбот этган далил бўлди.

Ўзбекистон Компартияси ташкилотлари 1957 йилнинг июль ойида 1956 йилнинг июль ойидагига нисбатан қарийб 35 процент кўпроқ кишини ўз сафларига қабул қилдилар. Тошкент, Фарғона, Самарқанд областлари ва Қорақалпоғистон автоном республикасининг партия ташкилотлари 1956 йилнинг шу давридагига нисбатан бир ярим баравар кўпроқ кишини, Бухоро область партия ташкилоти эса, 2 баравар кўпроқ кишини КПСС аъзолигига кандидат қилиб қабул қилдилар.

КПСС Марказий Комитети июнь Пленумининг қарорларини муҳокама қилиш жараёнида омманинг меҳнат ғайрати, давлат планлари ва топшириқларини муддатидан илгари бажариш йўлидаги интилиши янада кучайди. Оҳангарон кўмирчилари йиллик планни 1957 йилнинг 25 декабригача бажариш ва пландан ташқари 100 минг тонна кўмир бериш, меҳнат унумдорлигини планда кўрсатилганидан 2 процент ошириш ва ҳар бир тонна кўмирнинг таннархини 1,8 процент камайтириш мажбуриятини олдилар.

«Ташсельмаш» заводининг коллективи йиллик планни 1957 йилнинг 25 декабригача бажариш ва пландан ташқари 2 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариш, меҳнат унумдорлиги юзасидан берилган топшириқни 103 процентга етказиб бажариш, маҳсулотнинг таннархини планда кўрсатилганидан 2 процент камайтириш ва корхонани 1958 йилда камида 6 мингта ДТ—24—3 трактори ишлаб чиқаришга тайёрлашни тугаллаш мажбуриятини олди.

Тошкент тўқимачилик комбинатининг ишчилари йиллик планни 1957 йил 24 декабргача бажариш ва пландан ташқари 12 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариш, меҳнат унумдорлигини планда кўрсатилганидан 1,5 процент ошириш ва пландан ташқари 3,5 миллион сўм маблағни тежашга қарор бердилар.

Ўзбекистон саноатининг ходимлари бу йил пландан ташқари 1 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариш учун мусобақа ўтказмоқдалар.

Уй-жой қурилиши йиллик планини 7 ноябргача бажариш мажбуриятини олган Фарғона ва Тошкент областларининг қурувчилари муҳим ташаббус кўрсатдилар.

Республика қишлоқ хўжалиги меҳнаткашлари ҳам пахта етиштириш ва давлатга пахта топшириш юзасидан қўшимча социалистик мажбуриятлар олмоқдалар.

Андижон областининг колхозчилари, совхоз ва МТС ишчилари ҳар гектар ердан 28,5 центнер пахта етиштириш ва давлатга 435 минг тонна ўрнига 455 минг тонна пахта топшириш мажбуриятини олганликлари сизларга маълум. Бошқа областлар, районлар, колхоз ва совхозларнинг ходимлари ҳам уларнинг ватанпарварлик ташаббусига қўшилдилар. Масалан, Тошкент областининг қишлоқ меҳнаткашлари давлатга камида 500 минг тонна, Хоразм областининг меҳнаткашлари 250 минг тонна, Қорақалпоғистон АССРнинг меҳнаткашлари 185 минг тонна пахта топшириш мажбуриятини олдилар.

Ўртоқлар! Ўзбекистон меҳнаткашлари улуғ байрам — Совет ҳокимиятининг 40 йиллигини бутун совет халқи билан биргаликда муносиб кутиб олиш учун тайёрланмоқдалар. Янгидан олинаётган мажбуриятларгина эмас, балки планларнинг бажарилаётгани ҳам буни исбот этади. Республика саноати етти ойлик планни муваффақиятли суратда бажарди ва пландан ташқари 400 миллион сўмлик маҳсулот берди.

Ўзбекистон саноати ходимларининг эришган муваффақиятлари КПСС Марказий Комитети февраль Пленумининг ва СССР Олий Совети VII сессиясининг саноат ва қурилишни бошқаришни қайтадан ташкил этиш тўғрисида чиқарган қарорларини изчиллик билан амалга ошириш натижасидир.

Ўзбекистон ССР Халқ хўжалиги кенгашлари ташкилий жиҳатдан қайта қуришни муваффақиятли тугаллаб ва идорачилик ғовларини йўқотиб, янги резервларни қидириб топишда, техника-иқтисодий кўрсаткичларни бажаришда корхоналарга катта ёрдам бермоқдалар.

Республикадаги барча Халқ хўжалиги кенгашлари йилнинг биринчи ярми планини ошириб бажардилар. Умуман, Ўзбекистонда июль ойида ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш плани 105 процент бажарилди.

Республиканинг енгил, озиқ-овқат саноати, луб саноати ва ҳунармандчилик кооперацияси ҳам июль планини ошириб бажарди.

Нефть, кўмир чиқариш, пўлат қуйиш, селитра ишлаб чиқариш плани бажарилди ва ҳоказо.

Тошкент темир йўли, Гражданхаво флоти бошқармаси ва Автотранспорт ҳамда тош йўллар министрлиги июль ойи планини муваффақиятли суратда бажардилар.

Чакана товар обороти бўйича етти ойлик план ошириб бажарилди. Аҳолига ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан 2 миллиард сўмликдан кўпроқ саноат ва озиқ-овқат товарлари сотилди. Ўзбекистон бу йил товар оборотини ошириш суръатлари жиҳатидан Совет Иттифоқида биринчи ўринга чиқди.

Майда ва ведомстволарга қарашли қурилиш ташкилотларини бирлаштириш ва уларнинг ишлаб чиқариш базасини мустаҳкамлаш натижасида 1957 йилда капитал қурилиш ишлари муваффақиятли суратда амалга оширилмоқда.

Республикада 7 ой мобайнида бажарилган капитал қурилиш ҳажми 1 миллиард 500 миллион сўмни ташкил этади ёки ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан 30 процент ортиқдир. Шу давр ичида 40 минг квадрат метр кўпроқ ҳажмдаги уй-жой фойдаланишга топширилди.

Республиканинг маданий фронтида ҳам муҳим воқиалар рўй берди. Жумладан, шарқшуносларнинг Бутуниттифоқ конференцияси, она тилини ўрганиш юзасидан республика илмий конференцияси муваффақиятли ўтди. Янги институтлар, чунончи: ўлка патологияси ва шарқ институтлари очилди. Ўзбекистон Қишлоқ хўжалик фанлари академияси ташкил этилди. Моддий маданият ёдгорликларини ўрганиш ва сақлаш юзасидан республика ҳукумати ҳузурида махсус комитетнинг ташкил этилганлиги катта аҳамиятга эгадир.

Ҳозирги вақтда пахтачилик юзасидан Бутуниттифоқ илмий конференциясига зўр тайёргарлик кўрилмоқда. Бу конференция шу йил 15 октябрда Тошкент шаҳрида чет эл олимларининг иштироки билан очилади.

Ўзбекистоннинг колхоз ва совхозлари аҳоли жон бошига гўшт, сут ва ёғ етиштириш соҳасида яқин йиллар ичида Америка Қўшма Штатларига етиб олиш ва ундан ўзиб кетиш учун умумхалқ курашига қўшилдилар. Бунинг натижасида қоракўл тери, пилла, тухум ва дон (шолидан ташқари) тайёрлаш йиллик планлари муддатидан илгари муваффақиятли суратда бажарилди.

Бизда сут тайёрлаш йиллик планини 3-4 кундан кейин бажариш ва сентябрь ойида гўшт ҳамда жун тайёрлаш планларини бажаришга тўла ишонч бор. Бу йил луб экинлари, картошка, сабзавот ва хусусан узум ўтган йилдагига нисбатан анча кўпроқ олинди. Республиканинг пахтакорлари қийинчиликларни бартараф қилиб, бу йил давлатга камида уч миллион тонна пахта топшириш учун курашмоқдалар.

* * *

Ўртоқлар! Совет ҳокимияти йилларида бутун халқ хўжалигини ривожлантириш асосларининг асоси бўлган оғир индустрияни устун даражада юксалтиришдан иборат ленинча бош йўлни изчиллик билан амалга ошириш натижасида мамлакатимизнинг илгари асрлар бўйича давом этган қолоқлигига хотима берилди. Совет Иттифоқи буюк индустриал давлат бўлиб қолди. Бу эса совет халқининг моддий фаровонлигини тўхтовсиз ошириш ва унинг маданий савиясини юксалтириш учун негиз бўлди. Меҳнаткашларнинг турмуш даражасини кўтариш доим Коммунистик партиянинг диққат марказида турди ва бундан буён ҳам унинг диққат марказида туради.

Партия ва Ҳукуматнинг совет кишиларининг фаровонлиги тўғрисидаги ғамхўрлигини кўрсатадиган муҳим ишларнинг бири — уй-жой қурилишининг ҳар томонлама кенгайтирилаётганлигидир.

Бизнинг мамлакатимизда саноат қурилиши кенг миқёсда ривожлантирилиши билан бирга уй-жой қурилиши ва маданий маиший қурилиш ҳам ривожлантирилмоқда ва мамлакатимиздаги барча шаҳарларни реконструкция ва обод қилиш соҳасида кўп иш қилинмоқда. Улуғ Ватан урушининг оғир йилларида ҳам уй-жой қурилиши давом эттирилди.

1946 йилдан тортиб 1956 йилгача ўтган давр ичидагина шаҳарларда ва ишчи поселкаларида жами салкам 300 миллион квадрат метр ҳажмда уй-жой қурилди ва тикланди. Бу эса революциядан илгариги Россия барча шаҳарларининг уй-жой фондидан 1,5 баравар ортиқдир.

Аммо кейинги вақтларгача саноат қурилиши суръатлари уй-жой қурилиши суръатларидан ўзиб кетди ва ҳозирги кунда уй-жой танқислиги мамлакатимиздаги неча минглаб меҳнаткашлар учун энг жиддий масалалардан бири бўлиб қолди.

Совет ҳокимияти йилларида уй-жой шароити жиддий суратда яхшиланганлигига қарамай, фақат эндиликда меҳнаткашларнинг уй-жойга бўлган эҳтиёжларини тўла қондиришдан иборат буюк вазифани қўйиш имконияти вужудга келди. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети ва Иттифоқ ҳукуматининг СССР да уй-жой қурилишини ривожлантириш тўғрисидаги махсус қарорида ана шу тарихий вазифани амалга ошириш кескин қилиб қўйилди. Бутун совет халқи астойдил қўллаб-қувватлаган бу қарор уй-жой қурилишини ривожлантириш программасини жуда аниқ ва равшан белгилаб беради ҳамда мамлакатимизда уй-жой танқислигини яқин 10-12 йил ичида тугатиш учун уй-жой фондини қисқа вақт ичида анча ошириш вазифасини қўяди.

1956-1960 йилларда уй-жой қурилишига давлат йўли билан чиқариладиган капитал маблағ бешинчи беш йилликдагига нисбатан 78 миллиард сўм кўпаяди ва кейинги йилларда бундан ҳам кўпроқ миқдорда ортади. Дунёдаги мамлакатларнинг бирортаси ҳам уй-жой қурилишидаги бундай суръатларни кўрган эмас ва кўрмайди.

Коммунистик партия ва Совет ҳукумати ленинча миллий сиёсатни оғишмай амалга ошириб, барча иттифоқчи республикаларнинг экономикаси ва маданиятини юксалтириш тўғрисида доим оталарча ғамхўрлик қилиб келдилар ва ғамхўрлик қилмоқдалар.

Ўзбекистон ССР саноати, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш ва маданиятини юксалтириш соҳасида эришилган катта муваффақиятлар ана шу ғамхўрликни ёркин ифода этади. 1928 йилдан тортиб 1956 йилгача ўтган давр ичида Ўзбекистонда капитал қурилишига 31 миллиард сўмдан ортиқ маблағ сарф қилинди. Республикада қурилиш индустрияси ҳам ғоят ривожланди. Уй-жой қурилиши соҳасида кўп иш қилинди. Давлат 1924 йилдан тортиб 1956 йилгача республиканинг шаҳарлари ва ишчи поселкаларидагина жами 5 миллион 500 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой қуриб фойдаланиш учун топширди.

Кейинги ўн йил мобайнида шаҳарларнинг аҳолиси давлат кредити ёрдами билан якка тартибда жами 2 миллион 400 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой қуриб олди.

Ўзбекистон шаҳарларининг ва биринчи галда унинг пойтахти Тошкентнинг қиёфаси тамомила ўзгарди.

Революциядан илгариги йилларда Тошкент Туркистоннинг энг йирик шаҳри бўлиб, унда 200 мингга яқин киши яшар эди. Аммо, ҳақиқатда эса шаҳар икки қисмга бўлинган катта бир қишлоқ эди. Янги шаҳар қисми—европаликлар яшайдиган қисми озми-кўпми обод эди ва «эски шаҳар» деб аталган қисми сира ҳам обод қилинмаган эди. 26 минг уй-жойдан атиги 212 тасигина пишиқ ғиштдан қурилган бўлиб, 20 уй икки қаватли эди.

Совет ҳокимияти йилларида республиканинг пойтахти Тошкент ўз қиёфасини тамомила ўзгартди. Эндиликда Тошкент Совет Иттифоқидаги кўкаламзор ва энг гўзал шаҳарларнинг биридир. Шаҳар аҳолисининг сони қарийб бир миллион кишига етди. Уй-жой фонди анча янгиланди ва обод қилинди. Шаҳарда неча юзлаб янги кўп қаватли уй-жойлар қурилди; эндиликда эски кулбалар эмас, балки водопровод, канализация, марказий иситиш манбалари, электр чироғлар билан таъминланган янги, кўп қават уйлар Тошкент учун типик бир нарсадир. Тошкентдаги барча кўчаларнинг қарийб ярмига тош ётқизилди ва асфальтланди. Шаҳарда трамвай, троллейбус ва автобус линиялари кўп. Республиканинг бошқа шаҳарлари ҳам ўсмоқда ва обод бўлмоқда.

Аммо, уй-жой фонди анча ўсганлигига қарамай, хусусан Ўзбекистон шаҳарларида уй-жойга бўлган эҳтиёж жуда катта. КПСС Марказий Комитети ва СССР министрлар Совети 1956-1960 йилларда Ўзбекистон ССР даги шаҳарлар, ишчи поселкаларида, МТС ва совхозларда давлат йўли билан уй-жой қурилишини 3 миллион 900 минг квадрат метр ҳажмида ва якка тартибда уй-жой қуришни 3 миллион квадрат метр ҳажмида белгилади. Беш йил ичида жамъи 7 миллион квадрат метрга яқин уй-жой ёки сўнгги 29 йил мобайнида қурилган уй-жой миқдорига етиб қоладиган даражада уй-жой қуриб, фойдаланишга топширилади.

Ўзбекистон КП Марказий Комитети ва республика ҳукумати ҳозирги вақтда махсус тадбирларни ишлаб чиқдилар. Бу тадбирлар 1957-1965 йиллар мобайнида уй-жой қурилишини ғоят тез суръатлар билан олиб боришни кўзда тутади.

Белгиланган тадбирларни амалга ошириш натижасида республикада 10 йил мобайнида жами 25 миллион квадрат метрдан кўпроқ уй-жой қурилади. Бу эса уй-жойга бўлган эҳтиёжни тугатиш имконини беради ва ҳар бир киши камида 9 квадрат метр ҳажмида уй-жойга эга бўлади. **(Қарсаклар).**

Уй-жой қурилиши ҳажмини лоақал қуйидаги рақамлардан кўриш мумкин: кейинги 10 йил мобайнида Тошкент шаҳрининг бир ўзидагина 365 минг квадрат метр ҳажмида, 1956 йилда эса салкам 100 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой қуриб фойдаланишга топширилган эди. 1957 йилда Тошкент шаҳрининг қурувчилари камида 170 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой қуриб фойдаланиш учун топшириш мажбуриятини олдилар. Шундан кейинги йилларда уй-жой қурилиши ҳажми 4-5 баравар ортади. Пойтахт партия ташкилоти ана шу катта вазифани муваффақиятли суратда бажаришига аминмиз.

* * *

Ўзбекистонда уй-жой қурилишининг аҳволига доир баъзи масалаларга ва КПСС Марказий Комитети ҳамда СССР Министрлар Советининг қароридан келиб чиқадиган вазифаларга тўхталиб ўтишга ижозат берасиз.

Оғир саноатнинг мавж уриб ўсганлиги ва халқ хўжалигидаги барча тармоқларнинг юксалганлиги республика аҳолисининг моддий ва маданий турмуш даражасини анча ошириш, туғилишнинг кескин суратда ортиши ва ўлимнинг камайиши учун имконият туғдирди. Шу сабабдан республикамизда аҳолининг табиий ўсиши бутун Совет Иттифоқидаги ўртача ўсиш даражасидан ҳам анча ортиқдир.

Ўзбекистонда сўнгги 30 йил мобайнида аҳоли сони 1,6 баравар кўпайди. Шаҳарларнинг аҳолиси айниқса тез ўсмоқда. Ана шу давр ичида шаҳар аҳолисининг сони 2,2 баравар кўпайди. Бу эса уй-жойга бўлган эҳтиёжни яна оширди. Шаҳар ва қишлоқ жойлардаги уйларнинг ярмидан кўпроғи бундан ўн йил муқаддам қурилган бўлиб, уларнинг кўпи эскириб қолганлиги сабабли ҳам республикамизда уй-жой шароити қийинлашмоқда. Янги уй-жойларни қурган пайтда кўп уйлар бузиб ташланмоқда.

Бизда йўл қўйиб бўлмайдиган шундай бир аҳвол рўй берди: уй-жойларга эҳтиёж катта бўлишига қарамай кўпгина раҳбар ходимларнинг жавобгарликни сезмасликлари ва бу ишга жиддий эътибор бермасликлари орқасида уй-жой қурилишига давлат томонидан ажратилаётган маблағлардан йил сайин ёмон фойдаланилаётир, уй-жойларни фойдаланишга топшириш плани эса ҳамиша бажарилмай қолмоқда.

Республикамиз кейинги 10 йил мобайнида давлат томонидан чиқарилган капитал маблағлар ҳисобига уй-жой қурилиши планини атиги 60-80 процент бажарди. Кейинги 6 йил ичида министрликлар, ведомстволар ва маҳаллий Советлар уй-жой қурилишига ажратилган салкам ярим миллиард сўмдан фойдаланмай қолдилар. Бунинг натижасида 300 минг квадрат метрдан ортиқ ҳажмдаги уй-жой қурилмади.

Тошкент, Бухоро, Қашқадарё, Фарғона областларида ва Қорақалпоғистон АССРда уй-жой қурилиши соҳасидаги ишлар сира ҳам кўнгилдагидек эмас. 1956 йилда республикада уй-жойларни фойдаланишга топшириш плани умуман 79 процент бажарилгани ҳолда Қорақалпоғистонда атиги 51 процент, Қашқадарё областида 50 процент, Бухоро областида 55 процент, Фарғона областида 62 процент, Тошкент областида 67 процент бажарилди. 1957 йилда ҳам ана шу областларда уй-жой қурилиши плани бажарилмаётир.

Қурилиш ташкилотлари, маҳаллий партия ва совет органлари раҳбарларининг баъзи министрликлар ва ведомстволарнинг айби билан меҳнаткашлар ўтган йили ва шу йилнинг биринчи ярмида 126 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой ололмай қолдилар. 1957 йилда республикада 392 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой фойдаланиш учун топширилиши керак эди, ҳақиқатда эса ўтган 7 ой мобайнида атиги 102 минг квадрат метр уй-жой ёки йиллик планнинг 26 проценти миқдоридаги уй-жой фойдаланишга топширилди.

Мирзачўлда уй-жой қурилишининг қандай катта аҳамиятга эга эканлиги ҳаммага маълум. Аммо бу ерда ҳам уй-жой қурилиши плани, хусусан уй-жойларни фойдаланишга топшириш плани мутлақо қониқарсиз бажарилмоқда. 1957 йил планига мувофиқ 25 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой қурилиши керак эди, шу йилнинг 6 ойи мобайнида эса атиги 11 минг квадрат метр ҳажмидаги уй-жой фойдаланишга топширилди.

Қурилиш ишларининг жиддий суратда кейинда қолаётганлигига подрядчи қурилиш ташкилотлари ҳам кўп жиҳатдан айблидир. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон ССР Қурилиш министрлиги составига кирган қурилиш ташкилотлари 1956 йилда подряд ишлари планини ошириб бажарган бўлсалар ҳам, салкам 33 минг квадрат метр ҳажмидаги уй-жойни фойдаланиш учун топширмадилар. Мазкур ташкилотлар бу йил ҳам уй-жойларни фойдаланишга топшириш планини бажармаётирлар.

Республикамизда уй-жой қурилиши планини бажарибгина қолмай, балки анча ошириб бажарган «Алмаликсвинецстрой», 152-стройтрест ва шулар сингари қурилиш ташкилотлари оз эмас. Демак, қурилиш ташкилотлари уй-жой қурилиши планларини бажариш ва уй-жойларни ўз вақтида фойдаланишга топшириш учун барча имкониятларга эгадирлар.

Уй-жой қурилишини подряд усулида кучайтириш билан бир қаторда хўжалик усули билан ҳам кучайтиришимиз зарур, чунки бу усул уй-жойларни кўпайтириш учун анча катта имкониятлар ва резервлар яратиб беради. Лекин шунга қарамай кўпгина саноат корхоналари подрядчиларга умид боғлаб, бир неча йил мобайнида уй-жой қурмадилар, хўжалик усули билан уй-жой қурилишини кучайтириб юборган бир қанча корхоналардан ибрат олмадилар.

(ДАВОМИ ИККИНЧИ БЕТДА).

Ўртоқ Н. А. Муҳитдинов докладининг давоми

(БОШИ БИРИНЧИ БЕТДА).

Афсуски, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ҳам, республика Министрлар Совети ҳам, маҳаллий партия органлари ҳам уй-жойларни муваффақиятли суратда қураётган илғор саноат корхоналарининг яхши иш намуналарини ўрганмадилар ва уларнинг тажрибаларини оммалаштирмадилар.

Қурилиш ишларининг, ишчилар меҳнатининг яхши ташкил этилмаганлиги, мавжуд механизмлардан қониқарсиз фойдаланилаётганлиги капитал қурилишнинг ва хусусан уй-жой қурилишининг суст олиб борилаётганлигига асосий сабаблардан биридир.

Ишни ташкил этиш проектини тузмай туриб объект қурилишига киришиш мумкин эмаслиги ҳаммага аён бўлиши керак. Аммо кўпчилик ҳолларда ана шу қоидага риоя қилинмайди, қурилиш майдонларини инженерлик йўли билан тайёрлаш тўғрисидаги талабларга ҳам кўпгина жойларда эътибор берилмаётир. Одатда қурилишга киришилишидан олдин участкани обод қилиш, водопровод ўтказиш, электр билан таъминлаш, канализация қуриш, складлар қуриш, асосий қурилиш механизмларини жой-жойига ўрнатиш ишлари бажарилмайди.

Чилонзор массиви қурилиши бунга мисол бўла олади. Бу қурилиш комплекс уй-жой қурилиши учун намуна бўлмоғи керак эди. Чилонзор массиви қурилиши ишни ташкил этиш юзасидан пухта план тузмай туриб бошланди. Натижада кран тагидан очилган йўл водопровод ўтказиш имконини бермади. Очилган йўллар ер ости коммуникацияларини ўтказиш учун траншея қилиб қайтадан қазилди, башня крани ўтказилиши лозим бўлган жойда вақтинча иншоотлар қурила бошланди. Майдон территорияси ўнқур-чўнқур қилиб қазилганлиги орқасида қиш фаслида бу ердан ўтишнинг иложи йўқ. Материалларни сақлаш жойлари ажратилмаган, бу ҳол материалларни бир жойдан иккинчи жойга қайта-қайта ташиб юришларга сабаб бўлади. Қурилишни раствор ва бетон билан таъминлаши лозим бўлган бетон-раствор заводи шу вақтгача ишга туширилган эмас. Иш графигига риоя қилинмайди ва иш графиги қурилиш ишларини муваффақиятли бажаришга ёрдам берувчи воситага айлантирилган эмас.

Бундай мисоллар кўп.

Уй-жой қурилиши, маданий-маиший ва саноат қурилишини тобора кенг миқёсда олиб бориш учун қурилиш ташкилотларининг раҳбарлари кустарчилик ва штурмчиликка хотима беришлари, қаттиқ тартиб ўрнатишлари керак. Ана шу тартибга мувофиқ қурилишни бажариш қурилиш ишларини ташкил этиш проектларга мос равишда олиб борилиши керак, иш графиги эса қурилишда қонун бўлиши керак.

Қурилиш ишларининг поток-жадал усуллари ва бошқа илғор методлари Ўзбекистондаги қурилишларда шу вақтгача қўлланилмаётир. Биз бу соҳада мамлакатдаги бошқа саноат марказларидан анча орқада қолганмиз, улар бу ишни бошлаганларига кўп йил бўлди. Қурилиш машиналари ва механизмлар кўп бўлишига қарамай, қурилиш ташкилотларининг кўпчилиги қурилиш ишларини комплекс асосда механизациялаштирмаётирлар. Мавжуд механизмлардан жуда ёмон фойдаланилмоқда.

Масалан, Қурилиш министрлиги бўйича 1956 йилда барча қурилиш машиналари ва механизмлардан календарь вақтнинг 45-50 проценти доирасида фойдаланилган.

Бетон ётқизиш ишлари кўп меҳнат талаб этадиган энг оғир ишларнинг биридир. Ҳолбуки, бетон ётқизиш ишларини комплекс механизациялаш масалаларига лозимича эътибор бериш бир ёқда турсин, балки, аксинча, бу ишга маълум даражада қаршилик ҳам кўрсатилмоқда. Қурилиш участкаларининг раҳбарлари, прораблар бетон қориштиргич ва раствор қориштиргични иш билан тўла банд қилиш мумкинлиги ё йўқлигини эътиборга олмай, ҳар бир объектда ана шу машиналарга эга бўлиш яхши деб ҳисоблайдилар. Улар бетон ва раствор билан марказлаштирилган тартибда таъминлаш усулига ўтишдан қўрқадилар, чунки бу чора ишни пухта уюштиришни талаб этади. Қурилиш министрлиги ва қурилиш трестларининг раҳбарлари бетон-раствор заводлари қурилишини кечиктириб аслида ана шундай қолоқ ва консерватив фикрларни қувватлайдилар.

Бунинг натижасида бетон ётқизиш ишларини комплекс механизациялаш даражаси атиги 40 процент доирасида, раствор тайёрлаш соҳасидаги ишлар эса 5 процент доирасида қолмоқда. Қурилиш ишлари, айниқса уй-жой қурилиши кўпинча ибтидоий усул билан, қўл кучи билан бажарилмоқда. Шунинг натижасида қурилишда меҳнат унумдорлиги одатда паст бўлмоқда.

Қурилиш ташкилотларининг раҳбарлари планларнинг бажарилмай қолишига кўпинча ишчи кучларнинг етишмаслигини сабаб қилиб кўрсатадилар. Дарҳақиқат, баъзи қурилиш ташкилотлари ишчи кучлар билан 10-15 процент миқдорда таъминланмаган. Лекин шунга қарамай қурилишларда иш вақти кўпинча беҳуда ўтади.

Қурилиш министрлиги бўйича шу йилнинг иккинчи кварталидагина прогуллар ва бекор туришлар орқасида 40 мингдан кўпроқ иш куни бекор ўтган.

Бундан ташқари ҳисобга олинмаган бекор туришлар ҳам кўп. Қурилишларда одатда иш жойи барвақт тайёрлаб қўйилмаслиги орқасида ишчилар ишни кеч бошлайдилар. Материалларнинг ўз вақтида етказиб берилмаслиги, меҳнат интизомининг бўшлиги, ишларнинг жадаллик билан бажарилмаслиги орқасида иш куни давомида ҳам бекор туриш каби ҳолларни кўрамиз. Кўп жойларда ишчилар иш вақтининг тамом бўлишини кутмай кетиб қоладилар.

Табиий, иш вақтининг кўп вақт шундай беҳуда ўтиши орқасида ишчилар нормал иш билан таъминланмайди, натижада уларнинг иш ҳақи ҳам кам бўлади. Баъзи прораблар, мастерлар, қурилиш ташкилотларининг раҳбарлари иш ҳақини ошириш ва ишчиларни қурилишда сақлаб қолиш учун давлатни очиқдан-очиқ алдаш йўлига ўтадилар, нарядларда ошириб ёзишга йўл қўядилар. Бу эса бажарилмаган иш ҳажмларини бажарилди деб ёзишга ва «ортиқча» материалларни ҳисобдан чиқариб ташлашга олиб боради.

Бажарилмаган ишларни бажарилди деб ёзиш каби ҳолларнинг кенг тарқалганлиги давлатни очиқдан-очиқ алдашдан иборат бўлиб, давлат маблағларини ва материалларни талон-торож қилишдан бошқа бир нарса эмас.

Бизнинг қурувчиларимиз одатда қурилиш материаллари билан етарли даражада таъмин этилмаганликни капитал қурилиш планларининг бажарилмай қолишига асосий сабабларнинг бири деб кўрсатадилар. Дуруст, биз баъзи қурилиш материалларига эҳтиёж кўрмоқдамиз. Лекин шу билан бирга қурилиш ташкилотлари материаллардан тежаб фойдаланиш соҳасида жиддий иш олиб бормаётирлар, айрим ҳолларда исрофгарчилик ва хўжасизликка йўл қўймоқдалар.

Ўтказилган текширишларда шу нарса аниқландики, Ўзбекистон Қурилиш министрлигининг қурилиш ташкилотлари 1957 йилнинг биринчи ярмида фонд бўйича бериладиган асосий бинокорлик материаллари, чунончи ёғоч-тахта, цемент, шифер ва бошқа материаллар билан план объектлари юзасидан 118-162 процент миқдорда таъминланганлар. Лекин шунга қарамай бинокорлик материаллари етишмаганлиги орқасида қурилиш ишлари плани бажарилмай қолган.

Кўпгина қурилиш ташкилотларида қурилиш ишларига ажратилган материаллар ҳақиқий сарфга қараб эмас, балки нормаларга мувофиқ, бажарилган ишларни қабул қилиб олиш ҳақидаги актларга мувофиқ ишлатилганга чиқариб юборилади. Айрим ҳолларда эса ҳеч қандай асос бўлмаганлиги ва ҳисоб-китоб қилинмагани ҳолда бу материаллар сарфланган деб ёзилади.

Бухоро қурилиш трести қурилиш бошқармаси бўйича материаллар ортиқча сарфланди деб ёзиш орқасида 1957 йилнинг 1 июнигача 2900 кубометр ҳажмида бетон ва раствор ортиқча сарф қилинган.

1957 йилнинг биринчи ярмида «Главташкентстрой» ва 32- қурилиш трестидагина бажарилган иш ҳажми бўйича нормадагига нисбатан 2875 кубометр ёғоч-тахта ва 527 тонна цемент ортиқча сарфланган. Лаборатория орқали махсус текшириш йўли билан шу нарса аниқландики, «Главташкентстрой»нинг кўпгина қуриш участкалари ва объектларида раствор ва бетон тайёрлаш учун нормадагидан 2-3 баравар камроқ цемент ишлатилган, цемент нормада кўрсатилган миқдорда сарф қилинди деб ёзилган.

Баъзи қурилиш ташкилотларида муваққат иншоотларни бузиш орқасида олинадиган материаллар ҳисоб дафтарига ёзилмайди.

Бинокорлик материалларининг сарфланишини нотўғри ёзиш, очиқ ҳавода сақланадиган материалларни (ёғоч-тахта, ғишт ва ҳоказо) ой сайин инвентаризация қилмаслик ва ҳисоб ишларининг чалкашлиги материалларнинг кўп миқдорда етишмай қолишига ва бинокорлик материалларининг ортиқча чиқишига сабаб бўлади.

1956 йилнинг охирида илгариги УНР—972 бўйича материаллар юзасидан йиллик инвентаризация ўтказилди. Инвентаризация натижасида жами 1 миллион 700 минг сўм миқдорида етишмай қолган ҳар хил материаллар ишлаб чиқаришга қўшимча равишда сарфланди деб ёзилганлиги аниқланди. Ана шу материаллар типовой иккита катта ўрта мактаб биносини қуриш учун кифоя қилар эди. Шу билан бирга 236 минг сўмдан тортиб 437 минг сўмгача бўлган материаллар моддий жавобгар бўлган баъзи шахслар зиммасидан соқит қилинган.

Қурилиш ташкилотларидаги ишларнинг ана шундай кўнгилсиз аҳволда бўлиши тегишли тартиб ўрнатиш, бажарилмаган ишларни бажарилди деб кўрсатиш каби найрангларни йўқотиш, бинокорлик материаллар талон-торож қилиниши ва ўғирланишига хотима бериш учун барча партия ва совет органларининг бу ишга актив суратда аралашувини талаб этади.

Уй-жой қурилишининг сифатига доир масалалар ғоят жиддий эътиборни талаб этади. Биз халқ учун қурмоқдамиз ва шу сабабдан уй-жойларнинг сифатсиз қурилишига йўл қўйиш мумкин эмас. Аммо бизда қурилишнинг сифати кўнгилдагидек эмас.

1954-1956 йилларда қабул комиссияларининг тузган актларига қараганда эксплуатация учун қабул қилинган 1380 бинонинг атиги 18 таси аъло баҳо олган ва 362 таси яхши баҳо олган. Қурилишларда ўтказилган кўп текширишлар натижасида техника шартлари ва қурилиш қоидалари систематик суратда бузилганлиги, қурилишда сифатсиз материаллардан фойдаланилганлиги, биноларнинг айрим элементлари авария ҳолда эканлиги аниқланди. Республикадаги қурилиш ташкилотларида бракка қарши кураш олиб борилмаётганлиги ва бракчиларга нисбатан тоқат қилиб келинаётганлиги эътиборни жалб этади. Қурилишларда брак учун одатда ҳеч ким жавобгар бўлмайди ва бракнинг ҳамда кўпинча катта суммага бориб етадиган қайта қурилишларнинг қимматини бирор даражада бўлса ҳам айбдорлардан ундириб олиш каби ҳоллар қурилиш ташкилотларининг практикасида асло учрамайди дейиш мумкин.

Заказ берувчиларнинг техника жиҳатидан системали суратда назорат қилиб турмасликлари қурилишда бракнинг кўпайишига йўл очиб беради. Госархстройконтроль органлари ҳам бу ишда принципиаллик кўрсатмаётирлар.

Яна бундай бир аҳволни кўрсатиб ўтиш керак. Бизда тамомланмаган биноларни фойдаланишга топшириш ва бу биноларга ўз бошимчалик билан одамларни кўчириб жойлаштириш каби ҳолат кенг тус олган. Қурилиш-монтаж ишларининг сифати учун қурувчилар олдига катта талаб қўйиш, ҳали тамомланмаган ва қурилиш ишларининг сифати паст бажарилган объектларни фойдаланишга топширишда айбдор бўлган шахсларни қаттиқ жавобгарликка тортиш, бинолар қабул қилиб олинмасдан туриб кишиларни уй-жойларга жойлаштиришга йўл қўймаслик керак.

Уй-жой қурилишининг қиммати каби муҳим масалага тўхталиб ўтишни истайман. Биз қураётган уй-жойлар жуда қимматга тушмоқда. Уй-жой қурилишида кўп ортиқчаликларга йўл қўймоқдамиз, давлат маблағларини тежамай сарф қилмоқдамиз. Шаҳарларимизда бир квадрат метр уй-жойнинг қиммати 1300-1600 сўмга тушади, айрим ҳолларда эса 2000 сўм ва бундан ҳам кўпроққа тушади. Ҳолбуки, бир квадрат метр уй-жой қимматини 900-1000 сўмга келтириш қийин эмас. 1957-1960 йилларда уй-жой қурилишининг қимматини фақат бир процент камайтирганда ҳам 30 миллион сўм тежалган бўлур эди.

Қурилишнинг қимматини камайтиришнинг баъзи йўлларини кўрсатиб ўтамиз. Биз шу вақтгача шаҳарларнинг бутун территориясида уй-жой қуриб келдик. Ҳисоблар шуни кўрсатадики, уй-жой қурилишини йирик массивларда олиб бориш қурилишнинг қимматини 7-8 процент камайтиради, қурувчилар меҳнатини сарфлашни эса 10-11 процент камайтиради. Биз хонасининг баландлиги 3,3 метр уйлар қурмоқдамиз, бошқа шаҳарларда эса хонанинг баландлигини 2,7 метргача пасайтирмоқдалар. Ўзбекистонда санитария шароитини ёмонлаштирмай хоналарнинг баландлигини 3 метргача пасайтириш учун тўла имконият бор. Бу эса бир квадрат метр уй-жойнинг қимматини қарийб 1,5 процент камайтириш имконини беради.

Материаллардан самарали фойдаланиш қурилишнинг қимматини камайтиришда катта имконият туғдиради. Қамиш плиталардан девор қуриш учун гипс-қамиш плиталардан фойдаланиш йўли билангина уй-жой қимматини камида 0,5 процент камайтириш мумкин. Девор учун панеллар ва йирик блоклардан фойдаланиш қурилиш қимматини анча камайтиради.

Қурилиш майдонларида ишларни яхши ташкил этиш қурилишнинг қимматини камайтириш учун катта резерв вужудга келтиради, ишларни жадаллаштирилган—поток усулда олиб бориш яхши натижа беради. Қурилишнинг қимматини камайтириш юзасидан мен айтиб ўтган йўллардан бошқа имкониятлар ҳам бор.

Аммо кўпгина қурилиш ташкилотлари қурилишнинг қимматини сметаларда кўрсатилган нархларга нисбатан камайтиришга эришиш бир ёқда турсин, балки бу нархларни анча ошириб юборадилар ва планларда кўзда тутилган жамғармаларни тўплаш ўрнига давлатга катта зарар етказадилар. Қурилиш министрлигига қарашли қурилиш ташкилотлари 1956 йилда 28,6 миллион сўм фойда кўриш ўрнига 22,3 миллион сўм зарар кўрилишига йўл қўйдилар ва бу билан давлатга 50,9 миллион сўм зарар етказдилар. 1957 йилнинг биринчи ярмида ҳам бу соҳадаги ишлар унча яхшиланмади.

Уй-жой қурилишини планлаштириш ва проектлаш соҳасидаги камчиликлар уй-жой қурилишини ривожлантиришга катта халақит бермоқда. Министрликлар ва ведомстволарнинг раҳбарлари, шунингдек Ўзбекистон ССР Госплани проект-смета ҳужжатлари билан таъминланмаган объектлар қурилишини планларга киритиш каби ярамас практикани давом эттирмоқдалар. Бутун йил мобайнида титул рўйхатларини ва умуман қуриш планини кўп марта ўзгартиришларга ҳали ҳам йўл қўйилмоқда.

Ўзбекистоннинг об-ҳаво — иқлим шароити қурилиш ишларини бутун йил бўйи олиб бориш имконини беради. Лекин йиллик планларни тузиш вақтида қурилиш ишлари ҳажмини ва уй-жойларни фойдаланиш учун топширишни квартал бўйича текис тақсимланишига йўл қўйилмаётир, янаги йилда фойдаланишга топшириладиган уй-жойларни тайёрлаб қўйиш кўзда тутилмаётир.

Қурилиш ташкилотларининг бир текис ишлашини таъминлайдиган ана шу тадбирни амалга ошириш ўрнига куч ва маблағларни кўп объектларга систематик суратда сочиб юборишдан иборат ярамас практикага йўл қўйилмоқда. Бу ҳол тамомланмаган қурилишда маблағни ишлатмай қўйишга олиб боради, бундай маблағлар 2,5 миллиард сўмгача етиб боради, яъни 1957 йилдаги қурилиш-монтаж ишларининг йиллик ҳажмидан анча ортиб кетади.

Қурилиш министрлигининг бир ўзигина айни бир вақт ичида 45 минг объектни қурмоқда. Қурилиш министрлигининг қурилиш ташкилотлари салкам 40 минг ишчига эга эканлигини эътиборга олганда ана шу ҳамма объектларда қурилиш ишларини бир вақтда олиб борганда бир майдонга ўрта ҳисобда бир ишчи тўғри келади. Давлат манфаатларига хилоф бўлган ана шундай ярамас практикага йўл қўйиш мумкин эмаслиги аёндир.

Шаҳарларни ривожлантиришда план асосида иш кўрилмаётганлиги уй-жой қурилишидаги катта камчиликдир. Бир қанча шаҳарларни ривожлантириш бош планига ҳали эга эмасмиз. Саноат ва қурилишни, уй-жой ва маданий-маиший объектлар қурилишини ривожлантириш перспективаларининг яхши ишланмаганлиги сабабли кўпгина шаҳарларнинг мавжуд бош планларида жиддий хатоларга йўл қўйилди. Бу ҳол Оҳангарон, Қўқон, Коғон, Термиз, Бухоро каби шаҳарларда ҳали яқиндагина ишлаб чиқилган бош планларнинг эскириб, қолишига ва бу шаҳарлардаги қурилиш учун мукаммал қўлланма бўлолмаслигига олиб келди.

Проектчилар ва архитектура назорати органларининг ўз вазифаларига масъулиятсизлик билан қараганликлари орқасида Оҳангарон шаҳри кўмир чиқариладиган территорияда қурилган. Оҳангарон кўмирини очиқ усулда қазиб чиқариш кенгайтирилиши муносабати билан ҳали яқиндагина қурилган уй-жойларнинг бир қисмини шунингдек коммунал ва маданий-маиший хизмат кўрсатадиган кўпгина биноларни бузиб ташлашга тўғри келади.

Уй-жой қурилишини одатда шаҳарларнинг чеккасидаги бўш майдонларга, йирик массивларда олиб бориш (бу шубҳасиз, тўғри чорадир) билан бирга шаҳар ташкилотлари шаҳарларнинг марказини обод қилиш ва безаш тадбирларини ҳам эсдан чиқармасликлари керак, деб уларни огоҳлантириб ўтиш зарур.

Кейинги йилларда Тошкентда неча юз минг квадрат метр ҳажмида уй-жой ва кўпгина идора бинолари, маданий-маиший бинолар ва бошқа жамоат бинолари қурилди. Шаҳарни обод қилиш ва безаш йўлида анча иш қилинди, лекин шундай бўлса ҳам Тошкент шаҳри ҳали ҳар жиҳатдан мукаммал, гўзал марказга эга эмас. Шаҳарларни безаш учун анҳорлардан яхши фойдаланилмаётир, анҳорларнинг бўйлари обод қилинган эмас ва меҳнаткашларнинг дам олиш жойига айланган эмас.

Бўш майдонларда бинолар қуриш тенденцияси унинг территориясини ғоят кенгайтириб юборади, ободончилик, канализация ўтказиш тадбирларини, келгусида эса газ билан таъминлашни қийинлаштиради. Тошкент шаҳри сал кам 13 минг гектар майдонни эгаллаганлигини, барча биноларнинг 88 проценти бир қаватли эканлигини эслатиб ўтиш кифоядир. Тошкент шаҳрини бундан буён шаҳар чеккасини кенгайтириш ҳисобигагина эмас, балки шаҳар ичида икки-уч қаватли бинолар қуриш ҳисобига ҳам кенгайтириш керак.

Республикадаги илмий муассасалар, архитектура союзи, проект ва қурилиш ташкилотлари, шунингдек коммунал хўжалик ходимлари яқин вақтлар ичида шаҳар қурилиши ва шаҳарларни реконструкция қилиш масалаларини кенг муҳокама қилишлари ва шаҳар хўжалигининг келгусидаги тараққиётини кўзда тутиб, илмий жиҳатдан асосланган таклифларни тайёрлашлари керак.

Республикада уй-жой қурилишининг катта программаси уй-жой, коммунал ва маданий-маиший биноларнинг сифатли қилиб ишланган типовой проектлари бўлишини кўзда тутади. Бизда типовой проектлар борми? Ҳа, бор. Дарҳақиқат уй-жойларнинг 90 проценти республикадаги проект ташкилотлари томонидан тайёрланган типовой проектларга мувофиқ қурилмоқда. Аммо кўпгина мавжуд типовой проектларнинг сифати анализ қилиб кўрилганда уларнинг техника даражаси типовой проектлар олдига қўйиладиган талабларга жавоб бермаётганлигини кўрсатади. Бу проектларда йиғма темир-бетонни кенг миқёсда ишлаш кўзда тутилган. Бизда 1 миллион сўмлик ҳажмидаги қурилиш учун 120 кубометр йиғма темир-бетон зўрға топилса керак, Москва, Ленинград, Киев, Магнитогорскда қўлланилаётган типовой проектларда эса 200 кубометргача йиғма темир-бетон ишлаб чиқариш кўзда тутилади.

Бунинг натижасида бизнинг типовой проектларимизга мувофиқ ёғоч-тахта Москвадагига нисбатан қарийб икки баравар кўпроқ сарфланади. Деворларга ғишт теришдан уларни ғиштдан қилинган блоклардан ясашга дадил ўтиш, ғовакли бетон, чиғаноқ тош, керамзит—бетон блоклари ясашга дадил ўтиш керак. Бу чора қурилиш ишларини анча кенг миқёсда машиналаштиради.

Аммо бизнинг типовой проектларимизда ана шу йиғма элементларни қўлланиш кўзда тутилмаган.

Ўртоқлар, сиёсий жиҳатдан катта аҳамиятга эга бўлган муҳим бир масалага алоҳида тўхталиб ўтишга ижозат бергайсиз. Мен бунда минг йиллик тарихга эга бўлган ўзбек миллий классик архитектурасини ўрганиш ва уй-жой қурилишида, маданий-маиший қурилишда бу архитектурадан тўғри фойдаланиш масаласини кўзда тутаман.

В. И. Ленин халқларнинг маданияти соҳасидаги қадимий меросга муносабат тўғрисида гапириб, бундай деган эди: «Халқлар ва мамлакатлар ўртасида миллий ва давлат айирмалари мавжуд экан—бу айирмалар эса... жуда узоқ вақтлар сақланиб қолади, — бутун дунё коммунистик ишчилар ҳаракатининг интернационал тактикасининг бирлиги бу хилма-хилликни, бу миллий айирмаларни йўқотишни эмас... балки коммунизмнинг **асосий** принципларини... шундай бир йўсинда қўлланишни талаб этадики, бу қўлланиш ана шу принципларнинг **жузъий томонларини тўғри ўзгартира олсин,** уларни миллий ва миллий-давлат айрмаларига тўғри татбиқ қила ва қўллана олсин» (Асарлар, 31 том, 80-81 бетлар).

Ўзбекистоннинг ҳозирги замон архитектурасини ривожлантириш асосларини ишлаб чиқиш пайтида улуғ Лениннинг ана шу кўрсатмаларини шубҳасиз, эътиборга олиш керак. Ўзбекистоннинг ҳозирги архитектураси Совет Иттифоқи архитектурасининг ажралмас қисми бўлиб, ўзининг миллий хусусиятларига эга бўлиши лозим.

Ўзбекистоннинг архитектура мероси бениҳоя каттадир. Ўзбекистон қадимги даврлардан бошлаб архитектура ёдгорликларига бойдир. Бу ёдгорликлар халқимизнинг ифтихоридир. Самарқанд, Бухоро, Хивадаги ёдгорликларда ўзбек халқининг архитектура соҳасидаги донишмандлиги ўз ифодасини топган. Ўзбек халқи архитектурасининг ана шу энг бой муваффақиятларига мамлакатимизнинг халқларигина эмас, балки бошқа мамлакатларнинг халқлари ҳам қойил қолмоқдалар, деб айтсам муболаға қилмаган бўламан.

Аммо ўзбек архитектурасининг энг бой меросидаги прогрессив элементлардан ижодий тарзда фойдаланиш жиддий ғовларга дуч келмоқда. Баъзи ўртоқлар ўтмишнинг архитектураси бошқача социал шароитда вужудга келганлиги сабабли унда замонамиз учун ҳеч қандай қимматли бир нарса йўқ ва миллий меросдан фойдаланиш қурилишда индустриал методларга ўтишга халақит беради, деб ўйлайдилар ва шу сабабдан улар миллий хусусиятларни эътиборга олишни зарур деб билмайдилар.

Бошқа архитекторлар ва проектчилар ўз проектларига танқидий кўз билан қарамай, янги қурилиш техникасини ҳисобга олмай, биноларга расмий жиҳатдан миллий характер бермоқ учун даври ўтиб кетган формалардан — кунгирадор арклар ва баъзи декоратив деталлардан фойдаланиш билан чекланадилар. Ана шу йўлнинг ҳар иккиси ишимиз учун зарарлидир ва совет архитектурасининг ҳозирги талабларига ҳамда Коммунистик партиянинг миллий сиёсатига жавоб бермайди.

Шу билан бирга биз ўзбек миллий архитектурасининг энг бой меросидан фойдаланиб, ҳозирги замон қурилиш техникасини қадимги мерос билан ижодий тарзда бирга қўшиб олиб боришнинг ажойиб намуналарига эгамиз.

Академик Шчусевнинг Ўзбекистон халқ усталари Уста Ширин Муродов, Уста Мусо, Уста Тошпўлат ва бошқалар билан қилган ҳамкорлиги қурилиш вазифаларини ҳал этишга ижодий тарзда қарашнинг ёрқин намунасидир. Бу ҳамкорлик Навоий номидаги театрнинг архитектурасида ўз ифодасини топган.

Баъзи ўртоқлар ўзбек миллий архитектура услубини, жумладан халқ арнаментини ишлатиш учун қўл меҳнатидан фойдаланиш талаб этилади ва бунда ҳозирги замон индустриал методлари қўлланилмайди, деб даъво қиладилар.

Аммо бу даъво тўғри эмас. Навоий номидаги театр гумбазини реконструкция қилиш тажрибаси буни исбот этади. Бу театр гумбазининг безаклари ҳар хил гипсли деталлардан ясалди ва унинг оғирлиги салкам 40 тонна келди. Шундан кейин у юпқа дюралюминдан тайёрланган деталлар билан алмаштирилди. Шундан кейин гумбазнинг оғирлиги 20 баравар камайди. Ундаги арнамент безаклар ўзгартирилмай сақлаб қолинди, бу соҳадаги ишлар эса завод усулида штамповка қилиб ясалди.

Афсуски бизда янги биноларни қуриш вақтида миллий архитектуранинг энг яхши традицияларини ва ютуқларидан ижодий тарзда фойдаланишга доир шундай мисоллар жуда кам учрайди.

Бизнинг етакчи архитекторларимиз Бобохонов, Булатов, Якушев, Мерпорт ва бошқалар ўзбек халқининг архитектура мероси катта аҳамиятга эга эканлиги тўғрисида кўп гапирганлари ҳолда ўзларининг амалий фаолиятида кам иш қилдилар ва академик Шчусевнинг қимматли тажрибасидан фойдаланмадилар.

Маҳаллий иқлим шароитини эътиборга олганда, квартираларда ёзлик бинолар қуриш каби муҳим масала шу вақтгача конструктив ва асосли равишда тўла ҳал этилган эмас.

Республикада архитектуранинг кейинда қолганлигига сабаб шуки, бизнинг проектчи-архитекторларимиз архитектура назарияси билан етарли даражада қуролланган эмаслар. Бизда Ўзбекистон архитектурасининг тарихи ва назариясига доир асарлар шу вақтгача ёзилмаган. Ўзбек меъморчилигининг гўзал ижодига, халқ усталари Уста Ширин Муродов, Уста Мусо ва бошқаларнинг ижодига бағишланган битта ҳам монография нашр этилмаган. Халқ усталарининг тажрибалари ёш авлодга суст ўргатилмоқда. Архитектура ижоди соҳасида назарий қоидаларнинг яхши ишланмаганлиги практикада маҳаллий хусусиятларни етарли даражада эътиборга олмай масалани юзаки ҳал этишга, шунингдек прогрессив шаҳар қурилишининг негизи бўлган типовой проектлашга нотўғри муносабатда бўлишга олиб боради. Ҳолбуки, типовой қурилиш қулай, мустаҳкам ва тежамли иншоотларда меҳнаткашларнинг моддий-утилитар эҳтиёжларинигина эмас, балки эстетик эҳтиёжларини ҳам қондиришни кўзда тутади.

Ўзбекистон Фанлар академияси архитектура соҳасида илмий проблемаларни ишлаб чиқиш билан шуғулланмоғи керак. Совет архитектурасининг ютуқларини Ўзбекистон архитектурасини янада ривожлантиришга асос қилиб олиш керак. Совет архитектураси рус классик архитектурасининг ва бошқа халқлар архитектурасининг энг яхши хусусиятларини сингдириб олган.

Биз, ўзбек халқининг архитектура меросини эътибор билан ўрганиш зарур эканлиги тўғрисида гапирар эканмиз, бу гапдан эски даврга қайтиш деган маъно асло келиб чиқмайди. Олға қараб муваффақиятли бориш учун орқага эмас, балки олға назар солиш керак эканлиги ҳар биримизга аёндир. Гап ўзбек халқининг минг йиллик тарихга эга бўлган жуда бой архитектура меросини танқидий равишда, марксча-ленинча методология асосида ўрганиш ҳақида, бу архитектурадаги энг қимматли, энг рационал ва энг прогрессив нарсалардан фойдаланиш ҳақида, уни ҳозирги замон илғор архитектурасининг янги ютуқлари билан, қурилишнинг индустриал комплекс методи билан моҳирона бирга қўшиб олиб бориш тўғрисида бораётир.

Совет архитектураси яхлит ва бўлинмас архитектурадир, ўзбек архитектураси эса унинг ажралмас таркибий қисмидир.

Ўрта Осиё политехника институтида архитектор ва қурилиш кадрлари тайёрлаш қониқарсиз қўйилган. Олий ўқув юртларида тайёрланаётган мутахассислар контингенти мутлақо етарли эмас. САзПИнинг қурилиш факультетида ўқув кабинетлари, лабораториялар, полигонлар йўқ. Мавжуд кўргазмали қўлланмалар техниканинг ҳозирги савиясини акс эттирмайди; ҳозирги замон прогрессив конструкцияларининг макетлари йўқ. Ўқув программасида миллий архитектурани ўрганиш кўзда тутилмаган. Буларнинг ҳаммаси қурилиш ва архитектура соҳасида ишловчи мутахассислар тайёрлаш сифатини шубҳасиз, пасайтиради.

Республикада архитектуранинг аҳволини эътиборга олганимизда, унга етарли баҳо бермаслик каби ҳолларга тезликда хотима беришимиз ва халқнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларига хизмат қилиши лозим бўлган ана шу буюк ижтимоий ишни тўғри ривожлантиришни таъминлашимиз керак.

Архитектура ва қурилишни пухта илмий асосда ривожлантиришимиз керак. Илмий-текшириш муассасаларининг бир-бирлари билан алоқа боғламай ишлашига чек қўйиш лозим. Республикада экспериментал илмий база билан таъминланган яхлит илмий марказ ташкил этиш зарур. Бу илмий марказ республикада қурилиш ва архитектуранинг муҳим назарий ва амалий проблемаларини ишлаб чиқиши керак.

Шу муносабат билан Ўзбекистонда Бутуниттифоқ қурилиш ва архитектура академиясининг филиалини вужудга келтириш мақсадга мувофиқ бўлмасмикан деган масалани муҳокама қилишимиз лозим.

* * *

Ўртоқлар! Республикамиз шаҳарларидаги ҳамма уй-жой фондининг 55 процентидан тортиб 70 процентгача бўлган қисми хусусий кишиларга қарашли уйлардир. Меҳнаткашларнинг катта имкониятлари бўлишига ва давлат жуда катта ёрдам кўрсатаётганлигига қарамай, Ўзбекистонда яқин вақтларгача якка тартибда уй-жой бинолари қуриш авж олдирилмади, ҳатто орқага суриб келинди. Яна бунинг устига ўзига уй қуриб олмоқчи бўлган кишилар хусусий мулкчиликка берилиб кетди, деб айбланганлиги, уларга қандайдир ёт унсур деб ном берилиб келганлиги Марказий Комитет аъзоларига ҳам маълум.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика ҳукумати кейинги вақтларда якка тартибда уй-жой биноларини қуришни авж олдирмоқ учун бир қанча чора-тадбирлар кўрдилар. Шу билан бирликда шаҳарлар ва областлардаги маҳаллий партия ва совет органлари ҳам ишнинг бу муҳим соҳасига анча кўпроқ эътибор берадиган бўлиб қолдилар. Натижада фақат 1956 йилнинг ўзидагина якка тартибда 285 минг квадрат метрга яқин уй-жой бинолари қуриб олинди.

Шу билан бирликда якка тартибда уй-жой бинолари қуришни яхшилашга тааллуқли кўп масалалар бизда қониқарли равишда ҳал қилинмаётир. Ўзига уй қуриб олмоқчи бўлган меҳнаткашларнинг ер участкаси ололмай ойлаб ва ҳатто йиллаб сарсон бўлаётганликларини нормал бир аҳвол, деб ҳисоблаш мумкинми, ахир.

Бунинг учун айбнинг катта қисми меҳнаткашлар депутатлари область Советларининг ижроия комитетларига тушади. Улар Тошкент, Фарғона, Андижон, Самарқанд ва бошқа шаҳарлар атрофида участка қурувчиларга ер ажратиб бериш масаласини узоққа чўзиб келмоқдалар ва сусткашлик билан ҳал қилмоқдалар.

Участка қурмоқ учун ер ажратиб бериш ва ерларни расмийлаштириш ишида бюрократизм, сансалорлик ва ҳатто суиистеъмол қилиш фактлари борлиги тўғрисида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетига сигналлар тушмоқда. Участка учун ер ажратиб беришдаги бу аҳвол меҳнаткашларнинг ҳақли равишда норозилигини туғдирмоқда.

Шундай ҳоллар ҳам содир бўлмоқдаки, айрим инсофсиз кишилар бир неча участка олиб, бу участкаларни пуллаш билан шуғулланмоқдалар. Бундай фактлар рўй беришига сабаб шуки, маҳаллий партия ва совет органлари ҳамда уларнинг раҳбарлари бу муҳим масалага эътибор бермай қўйдилар, бу ишни бошқа кишиларга топшириб қўйдилар. Шу билан бирликда прокуратура, суд ва милиция органлари участка қурувчиларга ер ажратиб беришда суиистеъмол қилиш каби энг ярамас фактларни била туриб, бунга эътибор бермаётирлар.

Шаҳарлардаги ер майдонларидан тежаб фойдаланмоқ ҳамда материаллар ва пуллардан яхшироқ фойдаланмоқ учун икки-уч қаватли уйлар қуришни ташкил этадиган уй-жой кооперативлари тузиш соҳасида катта иш олиб бориш керак. Бундай бинолар фақат шаҳарларнинг четларидагина эмас, шу билан бирга шаҳар марказига яқин жойларда ҳам қурилиши ва ҳар бир оилага мана шу биноларда ўзига берилган квартиранинг унинг ўз мулки бўлиши ҳуқуқини сақлаб қолиш керак.

Бу тадбир шаҳарларимизнинг эниға ёйилиб кетишига йўл қўймайди ва шаҳарларнинг архитектура қиёфасини яхшилашга ёрдам беради.

Участка қурувчилар учун материаллар етишмаётганлиги участка қурилишнинг кенгайтирилишига ва яхшиланишига катта тўсқинлик қилмоқда. Савдо министрлиги шаҳарларда ва «Ўзбекбирлашув» қишлоқларда бинокорлик материалларига бўлган эҳтиёжни 10-12 процент қондирмоқда. Шу вақтгача саноат корхоналарининг ва ташкилотларнинг раҳбарлари участка қурувчиларга жуда ёмон ёрдам бериб келдилар. Меҳнаткашлар депутатлари шаҳар ва область Советларининг ижроия комитетлари янги бинолар ва участкалар қуриш учун ажратилган ерларда ободончилик ишлари ўтказиш тўғрисида тегишли ғамхўрлик қилмай келдилар.

Қурилиш муддатларини ва қурилиш ишларининг қимматини камайтириш ҳисобига уй-жой қурилишини кенгайтиришда Горький шаҳридаги саноат корхоналари ва ташкилотларда ишловчи ишчилар ва хизматчиларнинг ўз кучлари билан уй-жой биноларини халқ методида қуришдаги ташаббуси катта аҳамиятга эгадир.

Уй-жой проблемасини тезроқ ҳал қилиш учун бошланган бу умумхалқ ҳаракати совет кишиларининг юксак социалистик онглилигини кўрсатувчи ёрқин мисолдир.

Шуни айтиб ўтиш керакки, горькийликларнинг методи ўз моҳият-эътибори билан Ўзбекистонда кўпдан бери хашар деб аталиб келган кенг халқ ҳаракатига жуда ўхшайди. Қишлоқлар, шаҳарларнинг аҳолиси бир-бирларига хашар қилиб иморат қуриб беришлари, хашар қилиб катта-катта каналлар, гидроэлектростанциялар, темир йўллар ва шу сингари иншоотлар қуришда бутун халқнинг қатнашуви Ўзбекистонда қадимдан бери одат бўлиб келмоқда.

Биз тилимиздан «хашар» деган сўзни чиқариб ташлаб яхши иш қилмадик. Шу сўзни тилимизга яна киритишимиз ва қурилишда халқ методи бўлган хашарни кенг равишда қўлланишимиз керак.

Республикадаги кўпгина саноат корхоналарининг коллективлари горькийликларнинг ташаббусидан ўрнак олиб, қизғин иш бошлаб юбордилар. Тошкент, Чирчиқ, Беговот, Андижон, Бухоро ва Самарқанд меҳнаткашлари бу ватанпарварлик ҳаракатига қўшилиб, 1957 йилда шу метод билан жуда кўп уй-жой биноларини қуришга қарор қилдилар.

Участкалар қуришни ва горькийликларнинг методи билан иморатлар қуришни ривожлантириш манфаатлари барча партия ва совет органларининг, саноат корхоналари ва қурилиш раҳбарларининг участка қурувчиларни ва коллектив бўлиб иморат қурувчиларни ҳам бинокорлик материаллари билан таъминлашда қўшимча имкониятлар қидириб топишга эътибор беришларини талаб қилади.

Бу соҳада «Ташкенткабель» ва «Ташсельмаш» заводлари коллективлари ташаббусини ҳар томонлама маъқулласа арзийди. «Ташсельмаш» заводи участка бинолари қуриш учун силикальцит деталлар ишлаб чиқарадиган махсус цех қурди. Бу эса қурилишни тезлатишга ва ёғочни анча тежашга имкон беради. Завод шу цех ёрдами билан ҳар йил 80 тадан кўпроқ уй қуриб олиши мумкин. Бунинг учун ғишт, цемент ва бошқа тахчил бинокорлик материаллари сарф бўлмайди.

(ДАВОМИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Ўртоқ Н. А. Муҳитдинов докладининг давоми

(БОШИ БИРИНЧИ ВА ИККИНЧИ БЕТЛАРДА)

«Ташкенткабель» заводи ғишт ишлаб чиқариш учун ленталик пресс сотиб олиб, уни ишга туширди ва шунинг натижасида участка қурувчиларни деворбоп материаллар билан таъминлаш проблемасини муваффақиятли ҳал қилмоқда. «Ташсельмаш» ва «Ташкенткабель» заводларидан ўрнак олиб, 1957-1958 йилларда ҳар бир шаҳарда силикальцит блоклар ва ғишт ишлаб чиқарадиган махсус цехлар қуриш керак.

Корхона ишчилари коллективларининг горькийликлар методи ва ҳашар билан уй-жой бинолари қуриш тажрибаларини кенг равишда ёйиш керак.

Партия ташкилотлари корхоналар ихтиёрида бўлган ҳамма маблағлардан: корхоналарнинг планидан ташқари олган фойдалари фондидан, ишлаб чиқариш чиқитларидан қандай фойдаланилаётганлиги устидан контроллик қилишни кучайтиришлари зарур.

Агар биз электр ўтказиб берадиган ҳамда водопровод, канализация қуриб берадиган, уйларни иситиш воситаларини қуриб берадиган махсус бригадалар ташкил қилсак, бу билан участка қурувчиларга катта ёрдам берган бўлур эдик.

Янги уй-жой бинолари қуришни авж олдириш билан бир қаторда мавжуд уй-жой фондини бузмай асраш учун ва биноларнинг бевақт ишдан чиқиб қолишига йўл қўймаслик учун бутун кучимизни сарф қилишимиз керак.

Бироқ биз бу ишга тегишли эътибор бермаётирмиз. Натижада кейинги беш йил ичида 159 минг квадрат метр уй-жой биноси давлат уй-жой фондидан чиқиб кетди ва бир минг бир юз уй қулаб кетай деб турибди. Иморатларнинг майда-чуйда ва катта ремонтлари одатда ўз вақтида ва сифатли қилиниб ўтказилмаётир. Бу ҳақда меҳнаткашлар ҳақли равишда жуда кўп шикоят қилмоқдалар.

Область, шаҳар ва район партия ташкилотларининг ҳамда совет ташкилотларининг, министрликлар ва бошқармаларнинг, Халқ хўжалиги кенгашларининг (совнархозларнинг) вазифалари шуки, улар уй-жой фондининг яхши сақланишини таъминлашлари лозим.

* * *

Ўртоқлар! Уй-жой хўжалигини ривожлантириш ишларини шаҳарлар ва район марказларини обод қилишга доир зарур коммунал-маиший тадбирларни амалга ошириш билан қўшиб олиб бориш керак. Республикамизнинг халқ хўжалиги ва маданияти ривожланиб борган сари коммунал хўжалик ҳам анча ривожланди. Электр, водопровод, канализация, телефон, радиони халқ турмушига киритиш соҳасида маълум ютуқларга эришилди. Ҳолбуки Ўзбек халқи революциядан олдин бундай нарсаларни хаёл ҳам қилолмас эди.

Бироқ, республикада фақат уй-жой биноларигина эмас, шу билан бирга ичиладиган сув, электр қуввати, газ ва коммунал хизмати кўрсатишга доир бошқа бирмунча нарсаларнинг ҳам етишмаслиги ҳалигача жуда сезилиб турибди.

Беш йилликлар мобайнида водопровод қурилишига анча катта маблағлар сарфланганлигига қарамай, республика шаҳарларини ва район марказларини водопровод суви билан таъминлаш ҳали ҳам қониқарли эмас. Бир қанча шаҳарларда ва бешта район марказидагина водопровод бор.

Ҳатто Тошкентда ҳам аҳолининг водопровод сувига бўлган эҳтиёжи тўла қондирилмаётир.

Шуни назарда тутиб, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика ҳукумати бу мақсад учун капитал маблағ сарфлашни анча кўпайтиришга қарор қилдилар.

Шаҳарларимиз, посёлкаларимиз ва қишлоқларимизнинг санитария ободончилиги ёмон аҳволда. Шаҳарлар, посёлкаларда канализация системаси яхши ривожлантирилмаганлиги сабабли ҳатто умум фойдаланадиган дуруст ҳожатхоналар йўқ ва ҳовлиларда ҳам тузук ҳожатхоналар йўқ. Аввало канализацияни ривожлантиришнинг губ масалаларини нажаслардан қишлоқ хўжалиги учун ўғит тарзида фойдаланиш билан боғлаб ҳал қилиш керак.

Ошхоналарда, ресторанларда, чойхоналарда, магазинларда, уйларда, хизмат биноларида ва кўчаларда пашшанинг жуда кўплиги санитарияга хилоф бир ҳолдирки, бу пашшалар озиқ-овқат маҳсулотларини, овқатларни бузишга сабабчи бўлади. Пашшалар юқумли касалларни тарқатувчи ҳашаротдир. Пашшаларнинг кўплиги маданиятсизлик белгисидир. Аммо биз ҳеч қаерда пашшаларни қириш учун жиддий тадбир кўрмаётирмиз. Ваҳоланки қарорлар чиқариш, кенгашлар ўтказиш билангина пашшаларни йўқотиб бўлмайди.

Соғлиқни сақлаш министрлиги, санитария инспекцияси органлари бу масалада ҳаммани ишга солишлари, пашшаларни қандай йўқотиш тўғрисида маслаҳат ва тавсия беришлари керак эди, лекин шуниси қизиқки, мана шу муассасаларнинг ўзи бу соҳада ҳеч бир иш қилмаётир, улар пашшаларнинг бунчалик кўпайиб кетганлигига кўникиб қолганлар. Пашшаларнинг кўплиги биз учун жуда уят, ўртоқлар. Пашшалар аҳолининг соғлиғига жуда катта зарар етказади. Биз Ўзбекистонда пашшаларни қириб ташлаш учун ҳамма чораларни кўришимиз керак. Бунинг учун бу соҳада бошқа мамлакатларнинг, жумладан, Хитойнинг тажрибасини ўрганишимиз керак.

Соғлиқни сақлаш министрлиги, санинспекция, тегишли илмий-текшириш муассасалари пашшаларни йўқотадиган яхши восита ва методларни яқин кунлар ичида махсус муҳокама қилиб, ишлаб чиқишлари ва халққа кенг маълум қилишлари лозим. Бунинг учун биз ҳеч бир нарсани аямаслигимиз ва кўпчиликнинг кучи билан республикада пашшаларни батамом қириб ташлашимиз керак.

Ўртоқлар! Аҳолини электр қуввати билан таъминлаш соҳасида партия ва совет органлари олдида катта вазифалар турибди. Ҳар бир кишига йилида ўрта ҳисоб билан 200 минг киловатт-соат электр қуввати бериш нормаллаштирилган бир пайтда (Тошкент ҳисобга кирмайди) ҳозирги вақтда кўпгина шаҳарларда ўрта ҳисоб билан 80-100 киловатт-соат электр қуввати сарфланмоқда, Урганч, Қарши сингари шаҳарларда ҳар бир кишига тўғри келаётган электр қуввати бундан ҳам кам.

Шу вақтгача бир қатор район марказида электр бутунлай йўқ. Шаҳарларда ва районларда электр шохобчаларини жадал ривожлантириш ҳозирги вақтда электрлаштириш соҳасидаги асосий вазифаларнинг биридир.

Меҳнаткашларнинг турмушини янада яхшилашда газификация муҳим роль ўйнайди. Ҳозир маълум бўлишича, Ўзбекистон ерларининг остида жуда кўп табиий газ запаслари бор. Фақат Бухоро районининг ўзидагина табиий газ запаси 25 миллиард кубометрдан ортиқроқдир. Яқин йиллар ичида Андижон газидан фойдаланиб Қўқон Андижон, Фарғона, Марғилон шаҳарларини, Бухородаги газ конларини ишга солиб, Когон, Бухоро, Самарқанд, Тошкент, Беговот, Чирчиқ, Янгиер шаҳарларини ва 17 та район марказини газ билан таъминлаш белгиланди.

Дастлабки ҳисобларга қараганда келгуси беш йилликда маиший эҳтиёжлар учун республикамизда 424 миллион кубометр, саноат эҳтиёжлари учун эса 1,5 миллиард кубометрга яқин газ истеъмол қилинадиган бўлади. Бу эса 2,5 миллион тонна шартли ёқилғининг ўрнини босади.

Тошкентдаги, Фарғона водийсидаги иссиқ ер ости сувларининг иссиғидан, шунингдек теплоэлектроцентралларнинг иссиқ сувларидан фойдаланиш табиий ресурсларни ишга солишда катта манбадир. Олимлар ва проектчиларимиз шу сувларнинг иссиғидан фойдаланиб, шаҳарлардаги уйларни иситиш имкониятларини ўйлаб чиқишлари керак.

Халқнинг маданий эҳтиёжларини қондиришда радиолаштириш ва телевидениени ривожлантириш катта аҳамиятга эга. Ҳозирги вақтда республикада 600 мингга яқин радиоточка ва 208 минг радиоприёмник бор. Бироқ бу соҳада қилинган ишлар бизни қаноатлантира олмайди, чунки ҳали ҳам аҳолининг учдан бир қисми радиоэшиттиришдан фойдаланмаётир.

Тошкентда телевизион марказ ишга туширилганлиги республиканинг маданий ҳаётида катта воқеа бўлди. Яқинда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика ҳукумати телевидениени, радиореле алоқасини ва ультрақисқа тўлқинли радио эшиттиришни ривожлантириш масаласини кўриб чиқдилар.

Қабул қилинган қарорда 1957 йилда Фарғона, Янгиер, Оҳангарон ва Беговот шаҳарларида телевидение эшиттиришларини олиб берадиган 4 та станция қуриш назарда тутилади. 1958 йилда Андижон ва Наманган шаҳарларида, 1959 йилда Самарқандда шундай станциялар қурилади. 1959-1961 йилларда эса Нукус, Урганч, Бухоро, Қарши, Термиз шаҳарларини телевидение билан таъминлаш кўзда тутилмоқда. 1960 йилга қадар республикани батамом радиолаштириш, 1961 йилда эса республикани радиореле линиялари ва телевизион эшиттиришларни олиб берадиган пунктлар билан таъминлаш батамом тугалланади.

Яқин йиллар ичида Москва билан Тошкент, Тошкент билан Ўрта Осиё республикаларининг ва Қозоғистоннинг марказлари ўртасида магистрал радиореле линиялари қурилади, бу эса Москва телевидениеси кўрсатадиган нарсаларни Тошкентда кўриб туришни таъминлайди, қардош республикаларнинг пойтахтлари билан телевизион программаларни айирбошлаб туриш имкониятини беради.

Бу — маданий қурилиш соҳасидаги катта ва масъулиятли вазифадир. Бу вазифани бажаришда алоқа ходимларига ва қурувчиларга ҳартомонлама ёрдам бермоқ зарур.

* * *

Ўртоқлар! Бу пленумда бинокорлик материаллари ишлаб чиқариш масалаларига алоҳида эътибор бериш керак, чунки бу материалларни ишлаб чиқаришни тубдан яхшиламай туриб уй-жой қурилиши соҳасида белгиланган программани амалга ошириб бўлмайди.

1960 йилдаёқ Ўзбекистондаги капитал қурилиш эҳтиёжи учун 1,5 миллион тоннадан кўпроқ цемент, 2 миллиард донага яқин деворбоп шартли ғишт, 400 минг тоннадан кўпроқ оҳак ва 7,5 миллион кубометрдан кўпроқ руда бўлмаган материал керак бўлади. Бундай материалларга эҳтиёж 1957 йилдагига қараганда 1960 йилда 2-3 баравар ошиб кетади.

Республикамиздаги бинокорлик материаллари саноати ишлаб чиқараётган маҳсулотнинг ҳажми, ишлаб чиқаришни ўстириш суръатлари, айниқса чиқарилаётган маҳсулотнинг хиллари жиҳатидан анча орқада қолмоқда. Республикада бинокорлик материаллари ишлаб чиқаришнинг ҳозирги даражаси ҳақиқатда капитал қурилишни авж олдиришга тўсиқ бўлиб қолмоқда, бинокорлик материалларининг тахчиллиги йилдан-йилга ошиб кетмоқда. Ўзбекистонда катта ҳажмдаги гипс буюмлар ва сувоқбоп қуруқ гипс, силикат буюмлар, хоначалик бетонлар, совуқ ўтказмайдиган материаллар, иморат қуришга керакли буюмлар ва бошқа бир қанча материаллар бутунлай ишлаб чиқарилмаётир.

Қум-шағал қазиб чиқариш ва уларни саралаш жуда кам ривожланган. Йиғма темир-бетон ишлаб чиқариш саноати эндигина вужудга келмоқда ва бундай буюмларни жуда кам ишлаб чиқармоқда. Ғишт, оҳак ва бошқа бинокорлик материаллари ишлаб чиқармоқ учун минерал хом ашё республиканинг ҳамма жойида бор бўлса ҳам, бундай материаллар ишлаб чиқарадиган корхоналар ҳамма областларда бир хил жойлаштирилган эмас. Бундай корхоналар асосан иқтисодий жиҳатдан ривожланган районлардагина мавжуддир. Хоразм, Сурхондарё, Қашқадарё сингари областларда ва Қорақалпоғистон АССРда бинокорлик материаллари ишлаб чиқариш ҳақиқатда ташкил этилмаган.

Бунинг натижасида бир қанча заводлар, масалан, Қўқон силикат ғишт заводи, Тошкентда сувоқбоп қуруқ гипс заводи, Олмалиқ оҳак заводи, Тошкентдаги санитария-техника буюмлари ишлаб чиқариш заводи, сопол қувир заводи, Қарши, Термиз ва Урганч шаҳарларида ғишт заводлари қуриш учун проект-техника ҳужжатлари тайёрлаб қўйилган бўлса ҳам, бу заводлар қурилмай қолди. Ялангоч ғишт заводи ва шағал қазиб олинадиган карьер қурилишлари эса етарли капитал маблағ ажратилмаслиги сабабли жуда орқага сурилмоқда.

Шуни айтиб ўтиш кераккИ, кейинги 17 йил ичида Ўзбекистонда цемент саноати етарли равишда ривожлантирилмади.

Маълумки, Иттифоқ ҳукумати ва КПСС Марказий Комитети Қувасой ва Хилково цемент заводларини анча кенгайтириш тўғрисида ҳамда Оҳангаронда янги цемент заводи қуриш тўғрисида қарор чиқарган эдилар. Бироқ бу ҳам республиканинг цементга бўлган ва ўсиб бораётган ҳамма эҳтиёжларини таъминлай олмайди. Республика колхозларига 1958 йилда 150 минг тоннадан кўпроқ цемент керак бўлади. 1957 йил планида савдо шохобчалари орқали колхозларга сотиш учун цемент фонди ажратилган эди. Лекин «Ўзбекбирлашув» шу ажратилган 77 минг тонна цементни узоқ ерлардаги заводлардан келтириш керак бўлганлиги сабабли колхозларга тузук етказиб бермаётир. Қорақалпоғистон, Қашқадарё ва Сурхондарё областларидаги колхозлар ҳам етарлича цемент олмаётир.

Сизларга маълумки, ўртоқлар, республикамизнинг сув магистралларида сувнинг 50 процентга яқин қисми нобуд бўлади, бу сувнинг бир қисми тупроққа шимилиб, ерни захлатиб юбормоқда. Ирригация шохобчалари мустаҳкам материаллар билан қопланмаганлиги сабабли ҳар йили биз ариқ ва каналларни тозалашдан иборат катта ҳажмдаги ишларни бажаришга мажбур бўлмоқдамиз. Агар ирригация шохобчаларининг катта қисми бетон билан қопланганида эди, сувнинг нобуд бўлишини анча камайтириш мумкин бўлур эди. Цемент бўлганидагина бундай ишларни бажариш мумкин.

Областларда йилига 100-120 минг тонна цемент ишлаб чиқарадиган кичикроқ цемент заводларини колхозларнинг, «Ўзбекбирлашув», ҳунармандчилик кооперациясининг, Сув хўжалиги министрлиги ва бошқа ташкилотларнинг маблағларини ишга солиб қуриш ғоят зарур бўлиб қолди. Республиканинг хом ашё ресурслари бу ишни кенг миқёсда авж олдириб юборишга имкон беради. Ҳар бир областнинг ўзида цемент заводи қуриш мумкин. Биз бу масалани мутахассислар билан биргаликда текшириб чиққанимизда, йилига 100-120 минг тонна цемент берадиган заводни уй-жой бинолари билан қўшиб қурганда 20-22 миллион сўм, бундай биноларни қўшмасдан қурганда 16 миллион сўм кетиши маълум бўлди.

Давлат маблағлари ҳисобига Оҳангарон цемент заводини қуриш, Қувасой цемент заводини реконструкция қилиш тугалланмоқда ва яна бир завод қурилади. Лекин, ўртоқлар, Сув хўжалиги министрлиги 30-35 миллион сўм ажратиб, бир-икки йил ичида иккита завод қуриб бериши бемалол мумкин. «Ўзбекбирлашув» ва ҳунармандчилик кооперацияси аҳолига цемент сотмоқ учун битта ёки иккиталан завод қурсалар нима бўлибди? Ўзбекистон колхозлари ўз маблағларини бирлаштириб, ҳар бир областда колхозлараро цемент заводи қурсалар бўлади-ку. Бундай завод қурилишига энг кўп деганда 18-20 миллион сўм сарф бўлади, уни давлатнинг ўзи ускуналар билан таъминлайди. Бундай заводни 1-1,5 йил ичида қуриб битказиш мумкин. Сурхондарё областида битта ва Қорақалпоғистон республикасида яна битта шундай завод қуришни 1958 йилданоқ бошлаб юборсак деб турибмиз. Область партия комитетлари ва ижроия комитетлари маҳаллий маблағлар ҳисобига қанча завод қуриш мумкинлигини ҳисоблаб чиқишлари керак. Бу ҳақда ўз таклифларингизни тақдим этсангиз, биз буни маъқуллаб, заводни машина ва ускуналар билан батамом таъминлаймиз, заводни қуриб беришни эса Қурилиш министрлиги ўз устига олади (**овозлар: жуда яхши иш бўлади**).

Госплан манфаатдор ташкилотлар билан биргаликда тегишли таклифларни тайёрлаб, ҳукуматнинг қарамоғига тақдим этиши зарур.

Қурилишни индустрлаш, биноларни тез қуриб тиклаб олиш манфаатлари темир-бетон, енгил бетон ва силикальцитдан йиғма конструкциялар, деталлар ишлаб чиқаришни жиддий равишда ташкил этишни талаб қилади. Аммо биз бу соҳада жуда орқада қолмоқдамиз. Республикамизда силикат буюмлар ишлаб чиқариш кенг ривожлантирилиши лозим, бунинг учун республикада бўлган ва фойдаланилмасдан ётган автоклавларни ишга солиш керак.

Йиғма темир-бетондан фойдаланишда Ўзбекистон Совет Иттифоқида энг охирги ўринлардан бирида турибди. Ваҳоланки, ўзининг ўрмон хўжалиги бўлмаган бизнинг республикамиз йиғма темир-бетон ишлаб чиқаришни кенгайтирганида эди, бошқа районлардан ёғоч ва тахта келтиришни камайтириш мумкин эди.

1956 йилда ҳаммаси бўлиб 60 минг кубометр йиғма темир-бетон ишлаб чиқарилди, ваҳоланки беш йиллик план топшириғига кўра 1957 йилда 177 минг кубометр йиғма темир-бетон ишлаб чиқарилиши керак эди. Темир-бетон буюмлар ишлаб чиқарадиган заводлар қуриш суръатларини тезлаштириш зарур. Полигонлар қуришни ҳам кенг авж олдириш ва 1960 йилнинг охиригача камида 500 минг кубометр йиғма темир-бетон ишлаб чиқаришни таъминлаш керак.

Деворбоп материаллар жуда тахчил бўлиб турган бир пайтда грунтоблоклар сингари бинокорлик материалидан фойдаланишда ҳамда пахса деворлар уриб ва хом ғишт ишлатиб бинолар қуришдан воз кечиш учун ҳеч қандай асос йўқ. Хоразм областида ва Қорақалпоғистон АССРда иморатлар қадим замонлардан бери пахса девордан қилинади. Масалан, Қўшкўпир районидаги Сталин номли колхознинг клуби ва ошхонаси 1952 йилда қалинлиги 80 сантиметрлик пахсадан қурилган эди. Бу иморатларнинг тагкурси пишиқ ғиштдан ишланиб, пахса билан пишиқ ғишт орасида зах урмасин деб толь ёйиб қўйилди. Катта-катта иншоотлар илгари вақтларда ҳам пахса девор билан қурилар эди, бу усулдан воз кечмаслик керак.

Ўзбекистонда том ёпиш учун сопол черепицадан нима учун фойдаланилмаётганлиги кишини таажжублантиради. Сопол черепица ишлаб чиқармоқ учун республикада ҳамма имконият бор. Бундай черепица қимматга тушадиган тунука ва шифернинг ўрнида бемалол ишлатилиши мумкин. Ҳар бир иқтисодий маъмурий районда лоақал биттадан черепица заводи қуриб, уни ҳозирги замон машиналари билан ускуналаш керак.

Шу билан бир вақтда илгариги вақтларда иморатлар қуришда кенг ишлатилиб келган ялпоқ ғишт ишлаб чиқаришни яна тиклаш керак. Бизнинг маданий меросимиз—Бухоро, Хивада бундан 500-1000 йил муқаддам қурилган ажойиб иморатларга асосан ялпоқ ғишт ишлатилган эди.

Уй-жой бинолари, жамоат ва ишлаб чиқариш бинолари қуриш учун, айниқса қишлоқ жойларида қамишдан кенг фойдаланиш керак. Бинокорлик материаллари ишлаб чиқаришни кўпайтирмоқ учун қамиш катта резервдир. Бу соҳада Қорақалпоғистон АССРнинг Чимбой районидаги Сталин номли колхоз тажрибасини ҳар томонлама маъқуллаш керак. Бу колхоз қамишдан кўпгина арзон ва яхши иморатлар қуриб олди. Масалан, бу колхоз 280 ўринлик мактабни 3 ой ичида қамишдан қуриб битказди. Бу мактаб колхозга 150 минг сўмга тушди. Бундай мактаб пишиқ ғиштдан қурилганда 400 мингга тушар эди. Афсуски, қамишдан фойдаланишда ҳамма жойда ҳам шундай иш қилинмаётир.

Революцияга қадар уй-жой биноларининг 90 процентидан кўпроғи қамишдан қурилганлигини ва қамишдан деворбоп материал тарқасидагина эмас, шу билан бирга том ёпиш учун фойдаланганлигини ҳам ким билмайди? Нега энди бунга эътибор берилмай қўйиди?

Қамиш деворбоп материал бўлган соғтупроқ тахчиллигини анча камайтириши мумкин эканлигини ҳисобга олиб, Ўзбекистон ССР Госплани, Қорақалпоғистон Министрлар Совети, шунингдек область ижроия комитетлари қамишитни машиналар ёрдами билан ишлаб чиқаришни ташкил этиш масаласини кўриб чиқишлари, илмий-текшириш ва проектлаш ташкилотлари қамишдан тағин ҳам қулайроқ конструкциялар ишлаб чиқиб, бу конструкциялардан фойдаланишни типовой проектларда кўзда тутишлари лозим.

* * *

Ўртоқлар! Ўзбекистоннинг революциядан олдинги қолоқ қишлоқлари Коммунистик партия раҳбарлиги остида бутунлай ўзгариб кетди. Совет ҳокимияти йиллари мобайнида қишлоқ хўжалигини социалистик асосда қайта қуриш, ҳозирги замон техникасини қишлоқ хўжалигига жорий қилиш билан бир қаторда маданият колхозчилар турмушига сингиб кетди, колхозчиларнинг фаровонлиги ошди.

1940 йилдан 1956 йилга қадар республика колхозчилари 86 миллиард сўм даромад олдилар. Колхозларнинг бўлинмас фондларига 15,5 миллиард сўм ажратилди. Шу маблағдан капитал қурилишга 3 миллиард сўмдан кўпроқ пул сарфланди. Бундан ташқари кейинги беш йил ичида давлат МТСлар ва совхозларда капитал қурилишларга 300 миллион сўмдан кўпроқ пул сарфлади.

Давлат бюджет маблағларидан кредит бериш йўли билан колхозларда қурилиш ишларига катта ёрдам кўрсатмоқда. 1940 йилдан то 1953 йилга қадар Ўзбекистон колхозлари қишлоқ хўжалик банки орқали қурилиш учун 1 миллиард сўм қарз олдилар.

Ўзбекистон колхозлари давлат томонидан берилаётган ёрдамга суяниб кейинги 3 йилнинг ўзидагина 1,5 миллиард сўмлик капитал қурилиш ишларини бажардилар ва 36 мингдан кўпроқ уй-жой биноларини қуриб олдилар.

Бироқ, Ўзбекистон колхозларида қурилиш ишлари жуда орқада қолмоқда. Бу масалада, умуман уй-жой қурилиши масаласида ҳам бир қанча хатоларга йўл қўйилди. Биз бўлинмас фондларни уй-жой қурилишига сарфлаш масаласида колхозларга ҳамиша ҳам тўғри йўл-йўриқ бериб турмадик, бу ишни ўзибўларчиликка ташлаб қўйдик. Бу эса колхозлар учун уй-жой бинолари қуриш суръатларини пасайтириб юборди.

Бу соҳада республикамизда ҳам иш унчалик тузук бормаётир. Биринчи марта 1956 йилдагина уй-жой қурилишига бўлинмас фондлардан маблағ ажратила бошланди. Кўпгина колхозлар, МТСлар, районлар, областларнинг раҳбарлари колхоз қишлоқларини қайта қуришнинг аҳамиятига ҳали ҳам етарли эътибор бермаётирлар. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Советининг «Колхозларда ишлаб чиқариш, уй-жой ва маданий-маиший қурилишларни яхшилаш тадбирлари тўғрисида» 1956 йил 20 апрелда чиқарган қарорини маҳаллий партия ва совет органлари қониқарсиз бажармоқдалар. Бу қарорнинг яхши ғилдаги уй-жой бинолари қуриш тўғрисидаги қисми Сурхондарё, Қашқадарё ва Самарқанд областларида айниқса ёмон бажарилмоқда.

Ўрта Осиё, Закавказье республикалари ва Қозоғистон ССР пахтачилик ходимларининг 1954 йил ноябрь ойида бўлиб ўтган кенгашида ўртоқ Хрушчев қишлоқларимизнинг қиёфаси тўғрисида гапириб бундай деган эди: «Кўпгина қишлоқларингиз жуда кўримсиз. Бир вақтлар одамлар камбағал эди, яхши уйлар қуриш учун, ўз турмушларини безатиш учун уларнинг имконияти йўқ эди. Ҳозир аҳвол бошқача. Ўзбек, тожик ҳаётининг ташқи кўриниши бу ҳаётнинг бой ички мазмунига, одамларнинг моддий жиҳатдан ёлчиганлигига, уларнинг маданиятига ҳозир мос келмай қолибди. Одамлар ана шундай кўримсиз уйларда яшаётганини кўрганда, хафа бўласан, киши».

Дарҳақиқат, кўп колхозчиларнинг енгил автомобиллари бор, улар болаларини олий ўқув юртларида ўқитмоқдалар, уларнинг омборларида кўп ғалла бор, ортиқча пуллари кўп. Бундай колхозчилар оилаларининг иқтисодий ва маданий даражаси анча юксак бўлса ҳам, лекин эски тахлитдаги кўримсиз уйларда яшайдилар.

Бу аҳволни яқин фурсатларда тузатиш учун имконият борми? Албатта бор. Бундай имкониятлар бизнинг Ўзбекистонда бор. Ҳозирги вақтда колхозларнинг бўлинмас фондларида 1 миллиард сўмдан кўпроқ пул ётибди. Кейинги 3-4 йил ичида давлат колхозларга қурилиш ишларида катта ташкилий ва моддий ёрдам кўрсатди. Шу давр ичида колхозларга 585 минг кубометр ёғоч-тахта, 75 минг тонна цемент ва 4 миллион квадрат метрга яқин томга ёпадиган материал сотилди. Мутлақо равшанки, бундан буён ҳам колхозларга бундай ёрдам янада кенг миқёсда кўрсатила беради. Бу ёрдамдан тўғри фойдаланиш керак, холос. Кўп колхозлар давлат ёрдамига суяниб, ички имкониятлардан фойдаланиб уй-жой қурилиши ишларини муваффақиятли олиб бормоқдалар, колхоз қишлоқларини обод қилмоқдалар. Наманган районида Социалистик Меҳнат Қаҳрамони ўртоқ Икромов раис бўлиб, ўртоқ Аҳмедова партия ташкилотининг секретари бўлиб ишлаётган «Ленинград» колхозида типовой проектлар бўйича икки-уч хоналик 46 та уй қурилмоқда. Бу қурилишда колхоз аъзоларидан иборат 50 кишилик доимий қурилиш бригадаси ишламоқда. Колхоз бундай қурилиш учун ёлланма ишчилардан фойдаланаётгани йўқ. Қурилиш бригадасига зарур асбоб-ускуналар, дурадгорлик устахонаси, транспорт, машина-арра ва бошқа қурилиш механизмлари бериб қўйилган.

Андижон районининг Ёрбоши қишлоқ советида Социалистик Меҳнат Қаҳрамони ўртоқ Бакиров раис бўлиб ишлаётган Сталин номли колхозда 1951 йилдан бери колхозчиларга 123 та уй қуриб берилди, 30 тадан кўпроқ ишлаб чиқариш-чорвачилик бинолари, ғишт заводи, газ билан ишлайдиган пахта сушилкаси ва ҳаммаси бўлиб 7,5 миллион сўмлик бошқа бинолар қурилди.

Шунга эришмоқ кераккИ, республиканинг ҳамма колхозлари уй-жой бинолари, маданий-маиший ва ишлаб чиқариш бинолари қуришнинг 5-7 йиллик планларини ишлаб чиқсинлар.

Колхоз уй-жой бинолари қуриш ишида маҳаллий бинокорлик материалларидан фойдаланишнинг катта аҳамияти бор.

Гарчи биз четдан келтириладиган ёғоч-тахтагагина кўз тикиб ўтиришимиз шарт бўлмаса ҳам, ёғоч-тахта етишмаётганлиги қурилиш ишларида катта камчиликлардан бири бўлиб турибди.

Ўртоқлар, ўзбек халқининг қадим замонлардан бери жуда яхши бир одати бор эди. Оилада ўғил туғилиши билан унинг отаси ўша йили 20 туп терак экиб, шу теракни ўғли билан бирга ўстирар эди. Бу ўғил ўсиб уйланиш пайти келганида ўша теракларидан келин-куёв учун янги уй қуриб берилар эди. (**Қарсаклар**).

Ҳар бир колхознинг ўзи учун иморатбоп дарахтлар ўстириши сингари бу муҳим масалага республика Қишлоқ хўжалиги министрлиги, колхозлар, районлар ва областларнинг раҳбарлари эътибор бермай қўйдилар. Дарахт ўстиришни ва бу дарахтлардан қурилиш ишларида фойдаланишни яхши йўлга қўйган илғор колхозлар бор. Тошлоқдаги Сталин номли колхоз, Оржоникидзе районида академик Маннонов раис бўлиб турган Сталин номли колхоз мана шундай илғор қишлоқ хўжалик артелларидандир.

Бизнинг Ўзбекистонда иморатбоп дарахт етиштириш учун катта имкониятлар бор. Шуни айтиб ўтиш кифоя қиладики, республикада каналлар ва ариқларнинг узунлиги 100 минг километрдан ортиқроқдир. Агар шу каналлар ва ариқларнинг икки четига терак, мева ва тут дарахтлари ўтқазилса, камида 170 миллион туп дарахт вужудга келади. Агар шу дарахтларнинг лоақал 30 проценти терак ва бошқа иморатбоп дарахтлар бўлганида ҳам биз 6-7 йилдан кейин 25 миллион кубометрдан кўпроқ иморатбоп ёғочга эга бўламиз.

Бундан ташқари, Ўзбекистонда республикалараро ва районлараро йўлларнинг узунлиги 28 минг километрни ташкил қилади. Шу йўлларнинг икки чеккасига дарахтлар ўтқазиш республиканинг ўз ёғоч ва тахтаси билан таъминлайдиган қўшимча манба бўлади. Кўриб турибсизки, бу давлат аҳамиятига эга бўлган катта вазифадир. Каттадан тортиб то кичиккача бу вазифани бажаришга сафарбар қилиниши лозим. Бу вазифани бажармоқ учун областларга, районларга, шаҳарларга, министрликларга, бошқармаларга, ҳар бир колхоз, совхоз ва МТСга план топшириқлари белгилаб бериш зарур. Бу соҳада комсомол, пионер ташкилотлари учун, барча ёшларимиз учун катта иш майдони очилади.

Янгийўл районидаги Ленин номли колхоз (раиси ўртоқ Қўчқоров) пишиқ ғишт, цемент-қум, черепица, дурадгорлик буюмлари ишлаб чиқаришни ва шағал қазиб олишни яхши ташкил қилди. Колхоз шу корхоналарни қуришга атиги 314 минг сўм сарфлади, аммо фақат ўтган йилнинг ўзидагина шу корхоналарнинг иши ҳисобига 125 минг сўм фойда олди. Бу колхоз 150 дан кўпроқ янги уй қурди, колхозчиларга яна 70 та уй қуриб бераётир. Кейинги йиллар ичида бу колхозда 10 йиллик мактаб, 10 койкалик касалхона ва унинг ёнида туғруқхона, шунингдек сигирхона, бузоқхона, чўчқахона, 2 та силос башняси ва бошқа бинолар қурилди.

Шундай намунали колхозлар билан бир қаторда бу ишда катта хатоларга йўл қўяётган колхозлар ҳам оз эмас. Кўпинча улар бошқа районлардан келтириладиган бинокорлик материалларига бутунлай кўз тикиб ўтираберадилар, қурилиш учун четдан одам ёллаб уларга катта катта пул тўлайдилар ва бу билан қурилишни қимматга туширмоқдалар. Хўжайли районида ўртоқ Калимбетов 25 йилдан бери раис бўлиб ишлаб келаётган «XVII партсъезд» колхозининг пули кўп бўлса ҳам, лекин у битта ҳам типовой уй, битта ҳам мактаб, сигирхона ва ҳатто товуқ катаги ҳам қургани йўқ. Марҳамат районидаги Сталин номли колхозда ўртоқ Йўлдошев 7 йил раис бўлиб ишлади, бу колхознинг пул ва моддий имкониятлари кўп бўлишига қарамай, 106 квадрат метрлик фақат битта уй қурди, холос. Бу уйга ҳам раиснинг ўзи кириб олди. (**Залда кулги**).

Аммо бу колхознинг бўлинмас фондида етарлик пули бор.

Республика колхозлари 1940 йилдан то 1956 йилга қадар четдан одам ёллаб ишлатмоқ учун 788 миллион сўм пул сарфладилар. Фақат 1956 йилнинг ўзидагина колхозлар четдан одам ёллаб қилинган ишларга 162 миллион сўм сарфладилар.

Колхозчилар учун қуриладиган уйларни қуришни пул билан таъминлаш йўллари асосан белгилаб берилган. Бироқ колхозлардаги қурилишни пул билан таъминлаш, айниқса колхозчиларга участкалар қуриб беришни пул билан таъминлаш тўғрисидаги қонунларни такомиллаштириб кенгайтиришимиз керак. Уй-жой бинолари қуриш учун бўлинмас фондлардаги пулларни сарфлаш чекланиб қўйилган. Бу чекланишни йўқотиш, колхозларга шу мақсадлар учун кредитлар бериб туриш керак.

Ўзбекистон шароитида колхозчи ҳамма жойда ҳам ўзи учун ўзи уй қура олмайди. Албатта, колхозчиларнинг ўзлари колхоз ёрдамидан фойдаланиб, ўзлари учун уй-жой қуриб олишларини ҳар томонлама рағбатлантиришимиз керак. Бироқ гап шундаки, бизнинг шароитимизда колхозчиларни бирор узоқ вақт давомида қишлоқ хўжалик ишларидан бўшатиб қўйиш қийин. Пахта етиштирмоқ учун йил—12 ой ишлаш керак. Шу сабабли колхозчиларга уйлар қуриб беришнинг бошқа йўлларини қидиришга тўғри келади. Кўп жойларда колхознинг ўзи колхозчиларга уй қуриб бериши зарур. Бунинг учун мен ҳали айтиб ўтганимдек, бинокорлик бригадалари ташкил этилиши, колхозлараро қурилиш ташкилотлари ва маҳаллий бинокорлик материаллари ишлаб чиқарадиган корхоналар барпо қилиниши лозим.

Колхозларда уй қуриб, колхозчиларга мулк қилиб бериш йўлларини масаласини, жумладан, қуйидаги масалаларни муҳокама қилишни колхозларга тавсия этиш керак:

1. Қурилган уйни колхозчиларга уни қуришга сарф бўлган харажатини 10-15 йил ичида тўлаш шарти билан бериш;

2. Колхозчиларга уйнинг қимматини ёки бинокорлик материалларининг қимматини тўламоқ учун давлат кредити бериш;

3. Уйларни колхозчиларнинг иштироки билан қуриш. Бундай уйларни қуришга пул ва материални колхоз беради, меҳнат колхозчиларнинг ўзидан бўлади;

4. Колхозчи қурилган уйнинг қимматини колхозда ишлаган меҳнат кунлари билан тўлайди;

5. Қурилган уйни колхоздаги илғорларга, Ватан уруши инвалидларига, Социалистик Меҳнат Қаҳрамонларига ҳақ олмай мукофот тариқасида бериш ёки шу уйнинг қимматини қисман тўлаш ва бир неча йил ичида узиш шарти билан бериш;

6. Қурилган уйларнинг ҳақини тўламоқ учун колхознинг ўзаро ёрдам кассасидан колхозчиларга қарз бериб туриш.

Қишлоқларда уй-жой қуриш соҳасидаги вазифа шундан иборатки, 1960 йилга қадар 200-250 минг уй қуриб олиш, 1963 йилда эса 300-350 минг уй қуриб олиш ва шу тариқа ҳамма колхозчиларни яхши шинам уйлар билан таъминлаш керак.

Совхозларда, айниқса янги ташкил қилинган совхозларда уй-жой бинолари ва ишлаб чиқариш биноларини қуришни кенг миқёсда авж олдириш керак.

Маълумки, КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг бизнинг илтимосимиз билан қабул қилган қарорига мувофиқ биз Ўзбекистонда 63 та янги совхоз ташкил қилдик. Бу совхозларнинг барпо қилиниши ғоят катта иқтисодий ва маданий аҳамиятга эга бўлиб, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини тез юксалтиришга, шунингдек аҳолининг моддий фаровонлигини оширишга ёрдам беради. Янги совхозлар ташкил қилинган жойлардаги кўп қишлоқлар обод бўлади ва шу сабабли биз майдамайда тарқоқ қишлоқларга абадий хотима берамиз.

Қишлоқ меҳнаткашларини яхши уй-жойлар билан таъминлаш соҳасида бошланган катта ишга партия ва совет ташкилотлари бошчилик қилишлари лозим.

Ишлаб чиқариш биноларини монтаж қилиш, жиҳозлаш, водопровод ва бошқа санитария-техника иншоотлари қуриш ишида колхозларга ёрдам кўрсатмоқ учун районлараро ва область қурилиш ташкилотлари тузиш зарур. Ихтисослаштирилган бундай қурилиш ташкилотлари тузиш шунинг учун зарур бўлиб қолдики, колхозлар ўзларида колхозчилардан етишган малакали монтажчилар бўлмаганлиги сабабли хусусий кишилар билан шартномалар тузиб, бу ишга катта-катта пул тўламоқдалар. Бизнинг фикримизча, ихтисослаштирилган қурилиш ташкилотлари Қишлоқ хўжалиги министрлиги органлари ҳузурида ташкил этилиши лозим.

Бу органларнинг ўз ихтиёрларида зарур механизмлар ҳамда колхозларда ва совхозларда уй-жой бинолари, ишлаб чиқариш ва маданий-маиший объектлар қуриш учун, шунингдек йўллар қуриш учун темир-бетон буюмлар ясаб берадиган полигонлар бўлиши керак.

Колхозчилардан тузилган доимий қурилиш бригадалари бўлиши колхозларда қурилиш ишларини муваффақиятли олиб боришнинг муҳим шартидир. Бу бригадаларни қурилишга боғлиқ бўлмаган бошқа ишлар билан банд қилмаслик керак. Қурилиш бригадаларининг раҳбарларини правление составига раис ўринбосари ёки правление аъзоси қилиб сайлашни колхозларга тавсия қилинса ёмон бўлмас эди.

Ҳозирги вақтда колхозчилардан бинокор кадрлар: ғишт терувчилар, дурадгорлар, сувоқчилар, бўёқчилар, шунингдек бинокор техниклар тайёрлаш алоҳида аҳамиятга эга бўлиб қолмоқда.

Колхозчилардан бинокор усталар тайёрламоқ учун областларда ва районларда колхозларнинг маблағлари ҳисобига махсус мактаблар ташкил этиш, Тошкент, Андижон ва Самарқанддаги қурилиш десятниклари тайёрлаб чиқарадиган бир йиллик мактабларнинг ишини яхшилаш керак.

Бундан ташқари, колхозчилардан қишлоқ хўжалик қурилишида ишлашга мутахассис бўлган бинокор-техниклар тайёрламоқ учун мавжуд техникумлар базасида бинокорлик техникумлари ташкил этиш зарур бўлиб қолди.

(ОХИРИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Ўртоқ Н. А. Муҳитдинов докладининг охири

(БОШИ БИР, ИККИ ВА УЧИНЧИ БЕТЛАРДА)

* * *

Ўртоқлар! Уй-жой қурилишининг аҳволи тўғрисида шу айтилган гаплардан маълум бўлишича, капитал қурилиш ва айниқса уй-жой қурилиши республика халқ хўжалиги ва маданиятининг энг қолоқ ва эътибордан четда қолган участкасига айланиб кетганга ўхшайди. Бунга сабаб аввало шуки, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бюроси, министрлар Совети, маҳаллий партия ва совет органлари капитал қурилишга юзаки раҳбарлик қилмоқдалар.

Шуни айтиб ўтиш керакки, бизнинг республикамизда раҳбар органлар капитал қурилиш масалаларига доир кўпгина яхши қарорлар қабул қилдилар ва тадбирлар белгиладилар. Лекин ҳамма бало шундаки, қабул қилинган қарорларни бевосита қурилиш майдонларида, бинокорлик материаллари ишлаб чиқараётган корхоналарда амалга оширмоқ учун кун сайин ташкилотчилик ишлари олиб борилмайди. Умуман республикада капитал қурилиш плани тўла равишда бажарилган йил бизга маълум эмас. Мана шунинг ўзи ҳам қарорларни бажариш учун ташкилотчилик ишлари олиб борилмаганлигини кўрсатади.

Қурилиш ташкилотлари учун ишлаб чиқариш базалари барпо қилиш, шунингдек бинокорлик материаллари ишлаб чиқаришга доир туб масалалар шу вақтгача ҳал қилинмаганлиги республикада уй-жой қурилиши ишларига тузук раҳбарлик қилинмаганлигидан далолат беради.

Ҳар қандай ишнинг, шу жумладан уй-жой қурилиши ишининг ҳам муваффақиятли бўлиши кадрларга, одамларга боғлиқ эканлиги ҳаммага маълум.

Кейинги йилларда қурилишда ишлаётган ходимларнинг сони бирмунча кўпайди. Ҳозирги вақтда республикада 100 мингдан кўпроқ киши қурилишда ишламоқда. Инженер-техник кадрлар ўсиб етишди. Бироқ қурилиш ташкилотларимизда ҳали ҳам малакали кадрлар етишмаётганлиги кўриниб турибди. 13700 инженер-техник, бинокор ходимлардан фақат 7 минг киши олий ва ўрта техника маълумотига эга бўлиб, буларнинг ярмиси проектлаш ташкилотларида ишлайди, қурилишларда эса инженер-техниклар ишлаши лозим бўлган ўринларнинг кўпида, айниқса прорабларнинг ва мастерларнинг ўрнида практиклар ишламоқда.

Шунга қарамай, олий ўқув юртларимизда: политехника институтида, темир йўл транспорти инженерлари институтида ва бинокорлик техникумларида қурилиш мутахассислари кам тайёрланмоқда.

Қурилиш ташкилотларида ишчилар, бригадирлар, мастерлар ва прорабларнинг малакасини ва техника билимларини ошириш яхши ташкил этилмаган.

Бинокор кадрлар тайёрлайдиган ўқув юртларининг жойлаштирилиши ҳам тўғри эмас. Республикадаги 8 та бинокорлик мактабидан 6 таси Тошкентда жойлаштирилганлиги, 9 техникумнинг ҳам 8 таси Тошкентда жойлаштирилганлиги тўғрими ахир. Кадрлар тайёрлашни қурилиш объектларига яқинлаштириш мақсадида бинокорлик мактаблари ва техникумларининг бир қисмини республиканинг бошқа область ва шаҳарларига кўчириш масаласини ҳал қилиш керак.

Шуни эътироф қилиш керакки, республикада малакали ишчилар тайёрлаш жуда ёмон ташкил этилган. Ваҳоланки қурилишлар индустриал методларга кўчирилаётган ҳозирги шароитда қурилишларга яхши билимдон ва мураккаб механизмларда ишлай оладиган, электрлаштирилган пневматик асбоблардан фойдаланабиладиган ишчилар керак.

Кўпгина партия ва совет органлари, қурилиш ташкилотларининг ва бинокорлик материаллари саноати корхоналарининг раҳбарлари миллий бинокор кадрлар етиштириш ва уларни ишга жалб қилишга бепарво қараб, бу билан жиддий сиёсий хатога йўл қўймоқдалар.

Пожаров, Иброҳимов, Полетаев ўртоқларни, қурилиш трестларининг раҳбарларини танқид қилиб шуни айтиш керакки, улар кўп вақтлардан бери қурилиш ташкилотларига раҳбарлик қилиб келаётган бўлсалар ҳам, лекин ўзбеклардан ва бошқа маҳаллий миллатлардан раҳбар инженер-техник кадрлар ва малакали ишчилар етиштириш тўғрисида ғамхўрлик қилмаётирлар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бюроси саноат ва қурилишга миллий кадрларни тортиш тўғрисида 1957 йил 15 апрелда махсус қарор қабул қилди. Лекин текшириш шуни кўрсатадики, кўпгина қурилиш ташкилотларининг ва партия комитетларининг раҳбарлари бу қарордан тегишли хулоса чиқариб олмаганлар. Ваҳоланки Ҳатто «Главташкентстрой» ва «Средазгидроэнергострой» трести сингари ташкилотларнинг раҳбарлари Марказий Комитетнинг бу қарорини муҳокама қилганлари ва бирор чора-тадбирлар кўрганлари ҳам йўқ.

Мутлақо равшанки, қурилиш кадрлари тайёрлашга партия ва совет органлари томонидан қилинаётган раҳбарликдаги жиддий камчиликлар ва хатоларни йўқотмасдан туриб, капитал қурилиш соҳасида республика олдида турган вазифаларни муваффақиятли равишда бажариб бўлмайди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, область, шаҳар ва район партия комитетларининг ишидаги жиддий нуқсон шундан иборатки, қурилишлар ва бинокорлик материаллари саноати корхоналарининг бошланғич партия ташкилотларида партиявий-ташкилий ва оммавий-сиёсий ишлар қониқарсиз олиб борилмоқда. Бошланғич партия ташкилотларининг кўпчилиги қурилиш ташкилотларининг хўжалик фаолиятига етарли таъсир ўтказмаётир. Бинокорлар орасида партия аъзолари жуда кам. Андижон, Наманган, Бухоро, Қашқадарё, Хоразм сингари областларда ва Қорақалпоғистон АССРда бинокор ишчилар орасида коммунистлар 13-20 кишидан ошмайди.

Қурилиш ташкилотларида социалистик мусобақа кўпинча юзаки ташкил этилган ва кампания тариқасида ўтказилаётир. Республикада ва областларда деярлик ҳамма хўжалик тармоқларининг ходимлари учун кўчма Қизил байроқлар таъсис этилган. Аммо бинокорлар сингари кўп ва катта армия учун на республика миқёсида, на областлар миқёсида кўчма Қизил байроқлар таъсис этилмаган.

Кўпгина касаба союз ва комсомол ташкилотлари бинокорларнинг социалистик мусобақасига бошчилик қилмаётирлар.

Ўртоқлар! Гарчи биз капитал қурилиш планларини бажармаётган бўлсак ҳам, лекин бизнинг қурилишларимизда ва бинокорлик материаллари саноати корхоналарида виждонан ишлаётган садоқатли кишилар, чин новаторлар ва ўз ишига моҳир усталар кўп, улар ўз топшириқларини муттасил яхши сифатли қилиб бажариб келмоқдалар.

Партиямиз Марказий Комитети ва Иттифоқ ҳукумати бинокорларга энг яхши шароит яратиб бериш учун кўп иш қилдилар. Кейинги икки йил ичида қабул қилинган бир қанча қарорларга асосан меҳнатга ҳақ тўлашнинг ягона системаси жорий қилинди. Бу система иш ҳақини анча оширишга, бригадирлар, мастерлар ва прорабларнинг иш ҳақини оширишга имкон беради. Қурилиш ташкилотларига ўз ходимлари учун уй-жой бинолари қуриб беришга ажратиладиган маблағлар кўпайтирилди, бундан ташқари, уларга заказчилар учун қуриб берган уй-жой биноларининг 10 процентини олиш ҳуқуқи берилди. Бинокорлар ўзлари учун қурилган уйларнинг 10 процентини маҳаллий Советларга топширишдан озод қилиндилар. Уларга бошқа енгилликлар ҳам берилди.

Партия ва совет органлари, қурилиш ташкилотларининг раҳбарлари ва қурилиш касаба союзлари комитетларининг ажойиб бинокор кадрлар тўғрисида муттасил ғамхўрлик қилиб туришлари учун жиддий шарт-шароит вужудга келтирилди.

Аммо кўпчилик қурилишларда бинокорлар учун зарур маданий-маиший ва уй-жой шароити яратиб берилмаётир, ошхоналар, буфетлар, чойхоналар, душхоналар, қизил бурчаклар йўқ. Бинокорларнинг 50 процентдан кўпроғи нормал уй-жой шароити билан таъминланмаган.

Бинокорларнинг кўпгина касаба союз ташкилотлари бинокор ишчиларнинг эҳтиёжларига нисбатан парвосиз бўлиш фактларига кўпинча принципсизлик билан қарамоқдалар. Шу сабабли ишчилар орасида қўнимсизлик кўп. Чунончи, Қурилиш министрлиги корхоналарида фақат 1957 йилнинг иккинчи кварталидагина 11 500 киши ишга олинган ва 10 500 киши ишдан бўшатилган. Бу — йўл қўйиб бўлмайдиган бир ҳолдир. Бунинг учун аввало қурилиш ташкилотларининг раҳбарлари, шаҳар партия комитетлари, шаҳар Советларининг ижроия комитетлари айблидирлар.

Бинокор кадрларга эътиборни кучайтириш, уларга энг кўп ғамхўрлик қилиш, зарур маданий-маиший ва моддий шароит яратиб бериш, илғорлар ва новаторларни ҳар тарафлама рағбатлантириш керак.

* * *

Ўртоқлар, энди якун ясашга ва хулосалар чиқаришга руҳсат этингиз.

Асосий хулоса шундан иборатки, юқоридан пастгача ҳамма партия ва совет ташкилотлари уй-жой қурилишига муносабатларини тубдан ўзгартиришлари зарур. Бу, ишлаб чиқариш қурилишига эътиборни сусайтириш мумкин, деган гап эмас, албатта. Аксинча, бу эътибор кучайтирилиши лозим. Социалистик саноат оғир саноатни устун даражада ривожлантиришни таъминлаган ҳолда кенгайтирилган ишлаб чиқариш қонунларига биноан ривожланади. Бу эса янги саноат обектларини қуриш ва эскиларини реконструкция қилиш асосида ишлаб чиқариш қувватларини узлуксиз ошириб боришни таъминлайди. Шу сабабли республика экономикасининг барча тармоқларини юксалтиришнинг ҳамда уй-жой қурилиши проблемасини ҳал этишнинг асосий шарти бўлган ишлаб чиқариш биноларини қуриш, шу жумладан қишлоқлардаги ишлаб чиқариш биноларини қуриш асосий ва энг муҳим масаладир. Ҳозир бизда шундай имкониятлар борки, бир вақтнинг ўзида ишлаб чиқариш қурилишини ҳам, уй-жой қурилишини ҳам тез суръатлар билан авж олдириш мумкин.

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг муҳим вазифаси — СССРда уй-жой қурилишини ривожлантириш тўғрисида партия ва ҳукумат чиқарган тарихий қарорларни тинмай амалга оширишга, республикамизда уй-жой қурилишининг туб масалаларини ҳал қилишга барча партия, совет ва хўжалик ташкилотларининг, республикадаги барча меҳнаткашларнинг куч ва ғайратини сафарбар қилишдан иборат.

Маълумки, партия ва ҳукуматнинг қарорида мамлакатда уй-жой камчиллигини яқин 10-12 йил ичида тугатиш вазифаси қўйилди.

Бу улуғ ғамхўрликдан руҳланган совет кишилари уй-жой проблемасини ҳал қилишга актив киришдилар, бу вазифани муддатидан олдин бажаришни ўз олдиларига мақсад қилиб қўймоқдалар.

Яқинда горькийликлар ўз имкониятлари ва ресурсларини ҳисоблаб чиқиб, уйлар қуришни кескин равишда кучайтиришга қарор қилдилар ва уй-жойга жуда муҳтож бўлган меҳнаткашларнинг эҳтиёжини 10-12 йилда эмас, балки 3-4 йилда қондириш мажбуриятини олдилар.

Ҳеч шубҳасиз Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам бундан ўрнак оладилар. Республикамизда уй-жой камчиллигини тугатмоқ учун колхоз ва давлат йўли билан ва якка тартибда камида 20-25 миллион квадрат метр уй-жой биноси қурилиши керак.

Бу ҳажмдаги қурилишни қарорда кўрсатилганидек 10-12 йилда эмас, балки анча олдинроқ, масалан 5-6 йилда бажариш учун бизда зарур имкониятлар борми? Бизнинг фикримизча, бор. Бизнинг имкониятларимиз олдимизга шундай вазифани қўйиб, уни 5-6 йил ичида бажаришга ва республикада уй-жойга жуда муҳтож бўлган меҳнаткашларнинг эҳтиёжини қондиришга имкон беради. Лекин бу анча мураккаб ва қийин вазифадир.

Нақадар катта ҳажмда қурилиш ишлари бажаришимиз кераклигини тасаввур қилмоқ учун қуйидаги рақамларни таққослаб кўриш мумкин. Бу йил биз 1.5 миллион квадрат метр уй-жой биносини қуриб битказсак. 1958 йилдан бошлаб ҳар йил 3 — 3,5 миллион квадрат уй-жой биноси қуриб битказишимиз керак. Бинобарин уй-жой бинолари қуриш суръатларини 2 — 2,5 баравар ошириш керак. Биз бу масалани Марказий Комитет бюросида муҳокама қилдик ва мутахассислар ёрдами билан ҳисоблаб кўрдик. Натижада уй-жой қурилиши программасини муддатидан илгари бажара олишимиз маълум бўлди.

Марказий Комитетнинг пленумида республиканинг ҳамма активлари қатнашмоқда. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети шу активларга таяниб, республикамиз олдида турган мураккаб ва қийин хўжалик-сиёсий вазифаларни ҳамиша ҳал қилиб келди.

Ўртоқлар, Марказий Комитет бюроси ишонч билдириб айтадики, сизларнинг ёрдамингиз ва бевосита иштирокингиз билан уй-жой қурилиши программаси 5 — 6 йил ичида бажарилади ва уй-жойга жуда муҳтож бўлган меҳнаткашларнинг эҳтиёжи қондирилади. **(Қарсаклар).**

Бунинг учун Марказий Комитет ва республика Министрлар Советидан тортиб ҳамма партия ва совет органлари иш кўзини яхши билган ҳолда, ғоят катта куч ва ғайратни ишга солиб уй-жой қурилиши билан астойдил шуғулланмоқлари лозим.

Эндиликда ҳар бир ходимнинг уй-жой қурилиши иши учун бўлган шахсий жавобгарлиги ҳар қачонгидан ҳам оширилиши лозим.

Қурилиш-монтаж ишларини ўтказишдаги примитивчилик ва қолоқликдан воз кечишимиз, сўздан ишга ўтиб, қурилишнинг индустриал методларини кенг жорий қилишимиз керак.

1957—1959 йиллар давомида Ўзбекистонда 250 минг кубометр йиғма темир-бетон ишлаб чиқарадиган заводлар ва полигонлар қуриш ва йиғма темир-бетон буюмлар ишлаб чиқаришни 1960 йилда 440 минг кубометрга етказиш керак (бу ҳисобга қурилиш майдонларида тайёрланадиган темир-бетон буюмлар ҳам киради).

1958 йилнинг ўзидаёқ биз қурилишда ҳар бир миллион сўмлик кубометр иш ҳажмининг 150 кубометри миқдорида йиғма темир-бетон ишлатишга, уй-жой бинолари қурилишида ишлатиладиган материалларнинг 40-50 процентини йиғма темир-бетондан ишлатишга эришмоғимиз лозим.

Қурилиш ишларини амалда комплекс механизациялаштирмасдан туриб индустриал методларни кенг қўлланиш вазифасини ҳал қилиб бўлмайди.

Шу сабабли қурилиш трестларимиз, Қурилиш министрлиги бетон ишларини механизациялаштириш даражасини ошириб, буни 1960 йилда 65-80 процентга етказишлари, шувоқ ишларини механизациялаштиришни эса 1958 йилнинг ўзидаёқ 50 процентга етказишлари лозим.

Бундан ташқари қум-шағал қазиб олиш ва тозалашни, бинокорлик материалларини юклаш ва тушириш сингари меҳнатни кўп талаб қиладиган ишларни механизациялаштириш даражасини 80-90 процентга етказиш зарур.

Яқин 2-3 йил ичида бинокорлик материаллари ишлаб чиқариш базасини шундай тез суръатлар билан вужудга келтириш керакки, унинг суръатлари капитал қурилиш суръатларидан олдинда борадиган бўлсин. Аввало мавжуд цемент заводларини реконструкция қилиш ва янги заводлар қуриш йўли билан цемент саноатини ривожлантириб, яқин йиллар ичида бу заводларнинг қувватини йилига 1,5-2 миллион тонна цемент ишлаб чиқарадиган даражага етказиш керак.

Шу билан бир қаторда деворбоп материалларнинг тақчиллигини тезроқ тугатиш керак. Шу мақсад билан 1960 йилда деворбоп материаллар ишлаб чиқаришни 1 миллиард 640 миллион дона шартли ғиштга етказиш керак. Черепица ва шифер сингари томга ёпадиган материаллар ишлаб чиқаришни ҳам тез кўпайтириш лозим.

Мана шу вазифаларнинг ҳаммасини бажариш учун Халқ хўжалиги кенгашлари ва республика Госпланни зиммасига алоҳида масъулият юкланади. Уй-жой қурилиши умумхалқ ишидир. Шу сабабли бу ишда шаҳарлар ва қишлоқлардаги ҳамма меҳнаткашларнинг кенг равишда иштирок қилишигина уй-жой қурилиши проблемасини муваффақиятли ҳал қилишни таъминлайди. Республикамизда горькийликлар методи билан ва ўзбекларнинг ҳашари йўли билан уй-жой бинолари қурмаётган битта ҳам корхона бўлмаслиги керак.

Уй-жой қурилиши яхши типовой проектлар билан таъминланиши, бу проектларда уйларни қуришда йиғма материаллардан мумкин қадар кўпроқ қўлланишни, қурилишнинг арзонга тушувини ва уйлар унда яшовчилар учун қулай бўлишини кўзда тутиш лозим.

Капитал қурилишни, айниқса уй-жой қурилишини яхшилаш соҳасидаги катта вазифаларни амалга оширмоқ учун аввало қурилиш ташкилотларини проектлаш ташкилотларида ва давлат муассасаларида ишлаётган энг яхши партия кадрлари ва инженер-техник ходимлар ҳисобига мустаҳкамлаб, қурилишга раҳбарликнинг ташкилий-техника даражасини ошириш керак. Проектлаш ташкилотларида ва давлат муасасаларида ишлаб турган инженер-техник ходимларнинг бир қисмини яқин кунларда қурилишларга юбориш, қурилишларга 2000 коммунистни, 5000 комсомолни ва тажрибали раҳбар партия кадрларини юбориш йўли билан қурилиш ташкилотларининг партия-комсомол қатламини кўпайтириш керак.

Инженер-техник ходимларнинг ҳам, шунингдек малакали ишчиларнинг ҳам айниқса маҳаллий миллатлардан бўлган доимий бинокор кадрларини тайёрлашга, ўстиришга ва ишга тортишга алоҳида эътибор бериш, бинокор кадрлар тўғрисида ғамхўрликни кучайтириш, улар орасидаги қўнимсизликни тугатиш керак. Бинокорлар асосий армиясининг меҳнат унумдорлигини доимий равишда ошириб бориш керак.

Партия, касаба союз ва комсомол ташкилотлари бинокорлар орасида оммавий-сиёсий ва маданий-оқартув ишларини кучайтиришлари, корхоналарнинг коллективлари, районлар, шаҳарлар ва областлар ўртасида партия ва ҳукуматнинг уй-жой қурилиши тўғрисидаги тарихий қарорларини муддатидан олдин бажариш учун социалистик мусобақани кенг авж олдиришлари лозим.

«Ўзбекистон бинокори» номли республика газетасини чиқариш зарур бўлиб қолди. Бу газета илғор тажрибани пропаганда қилишда, бинокорлар орасида тарбиявий ишларни кучайтиришда катта роль ўйнайди.

Ўртоқлар! Ўзбекистон меҳнаткашлари КПСС XX съездининг тарихий қарорларини амалга ошира бориб, ҳозирги вақтда халқ хўжалик планининг ҳамма кўрсаткичларини бу йил ҳам тўлдириб бажариш билангина кифояланмай, ошириб ҳам бажариш, давлатга камида 3 миллион тонна пахта топшириш учун жонбозлик кўрсатиб ишламоқдалар.

Ишонч билдириб шуни айтишга ижозат берингизки, КПСС Марказий Комитети теварагида жипс бўлиб бирлашган, ўзининг жанговарлик қобилиятини ва етуклигини неча марталаб исботлаб кўрсатган Ўзбекистон Коммунистик партияси капитал қурилишга раҳбарликни тубдан яхшилашдан иборат катта ва масъулиятли вазифаларни ва 10-12 йилга мўлжалланган уй-жой қурилиши программасини ҳеч сўзсиз 5-6 йил ичида муваффақият билан бажаради, шундай қилиб партия ва ҳукуматнинг Ўзбекистоннинг меҳнатсевар, талантли халқини яхши ва замонавий уй-жой бинолари билан таъминлаш тўғрисидаги улуғ ғамхўрлигини амалда рўёбга чиқаради. **(Қарсаклар).**

Янги ўқув йилида янги муваффақиятлар сари!

Эртага мактабга. Ф. Осипов фотоэтюди.

БИРИНЧИ ҚЎНҒИРОҚ

Сменадан қайтдим субҳидам ,
Бедор кутар экан Бахтиёр.
Қучоғимга ташланди эркам,
Кўзларида чақнар ифтиҳор.

Бийрон тилдан сўз оқар ровон:
«Ада, нега кечаси узоқ?»
Ўғлим истар, нурланиб осмон
Мактабига отланса тезроқ.

Бошлаб кирди ички хонага,
Кўз-кўз қилди мактаб сарпосин.
«Ўғлим кийсин шодиёнага!»
Она тиккан қўшиб ихлосин.

Янги портфель китоб, дафтарин—
Бор бисотин кўрсатди такрор.
Эркаладим бахтим каптарин
Сендан мамнун бўлсин, деб, диёр.

Онаси ҳам шод бениҳоя,
Ноништага ёпди жизза нон.
Қилиқларин қилар ҳикоя,
Ёзар экан тўкин дастурхон.

Ўғлим тинглар тортиб хижолат,
Она жоврар, ақл ўргатар.
Қистар эди деворда соат
Она ҳамон нақл ўргатар.

Ҳовлимизда қулф урган райҳон,
Турфа гуллар шоҳидан уздим.
Муаллимга бўлсин армуғон
Дея ажиб гулдаста туздим.

Булутларнинг тўшига офтоб
Найза санчди, қонга қилди ғарқ.
Алангада қолгандай шу тоб
Нур аксидан яллуғланди шарқ...

Ўзбекистон тонгги дилрабо,
Кўчаларда гулбаҳор фасли.
Ҳар юракда орзу-муддао,
Мактаб борар Лениннинг насли.

Ўғилчамни тутиб қўлидан
Ёшлик билан бўлдим ҳамнафас.
Иқбол топдим фаннинг йўлидан
Ўғлим, бу йўл нурли-муқаддас!

Салом, мактаб, ҳаёт бўстони,
Келдим тўнғич ўғлим етаклаб.
Бағрингга бос, янги меҳмонни!
Меҳр гулин тердир этаклаб.

Сочи кумуш, юзи шафтоли
Муаллима ўғлимга боқди.
«Ўғлингизнинг кулар иқболи» —
Ширин сўзи дилимга ёқди.

Гулдастани узатдим шу чоқ,
«Раҳмат!» деди, «Саломат» дедим
Бўлиб қолди дарсга қўнғироқ,
«Ёшлик ўзи аломат» дедим.

Шу қўнғироқ садоси юртга
Курант занги бўлиб сочилди.
Бола, ўсмир, қизу-йигитга
Фанлар ҳазинаси очилди.

Бу қўнғироқ ёшликка хитоб,
Бу қўнғироқ бахтга дебоча.
Ўғлим кутар минг-минглаб китоб,
Ҳар варақда фикр дарёча.

Кириб кетди синфга эркам,
Туриб қолдим тикилиб кўп вақт.
Унутмайман бу дамни ҳечам,
Ота учун шунинг ўзи бахт .

Ёнғин МИРЗА.

Чирчиқ ўқувчилари учун

Бу йил Чирчиқ шаҳридаги 14 та тўлиқ ўрта ва тўлиқсиз ўрта ҳамда бошланғич мактабда меҳнаткашларнинг 5 мингдан ортиқ ўғил-қизи таълим олади. 500 дан ортиқ бола биринчи синфга қабул қилинди. 4 ишчи-ёшлар мактабида эса салкам бир мингдан ортиқ йигит ва қиз ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўқишни давом эттиради.

Шаҳар халқ маорифи бўлими барча мактабларни жорий ва капитал ремонтдан чиқариб, янги ўқув йилига тахт қилиб қўйди. Ремонт ишларига 172 минг сўм, ўқув ашёларига 86 минг сўм пул сарфланди.

Бу йил шаҳар мактабларида политехника таълимини амалга оширишга катта эътибор берилди. Барча мактабларда меҳнат дарси ташкил қилинади. Шаҳардаги 1, 3, 7-мактабларда устахоналар ташкил қилиниб, улар турли станок ва асбоблар билан таъминланди. 2, 8, 9, 12-мактабларнинг устахоналари яхши жиҳозланди.

Шаҳар мактабларини янги ўқув йилига тайёрлашда электрохимия комбинати, «Средазхиммаш», «Чирчиқсельмаш», «Электрощит» заводлари, 225-қурилиш участкаси ва бошқа ташкилотларнинг ёрдами катта бўлди.

Эртага Чирчиқ меҳнаткашларининг фарзандлари билим манбаи—мактаб остоналарига қувона-қувона қадам қўядилар.

Т. ЎРУНОВ.

Улар Тошкентда ўқишади

Тошкентдаги олий ўқув юртларида халқ демократияси мамлакатларидан келган ёшлар ҳам билим олмоқда. Ўтган йили чет эллик йигит ва қизларнинг бир группаси олий маълумотли бўлиб, ҳаётга йўлланма олди. Бу йил ҳам Тошкентдаги олий ўқув юртларини бир неча чет эллик студент тамомлайди.

В. И. Ленин номидаги Ўрта Осиё давлат университетида хитойлик ёшлардан 25 киши ўқийди. Ҳозир А. Атинов (физика-математика факультети), Д. Ясинов (филология факультети), А. Иминова (география факультети) каби студентлар фақат «аъло» баҳо билан ўқишмоқда.

Бу йил университетга Хитойдан яна 13 студент ўқишга келади.

Тошкентдаги молия-иқтисод институтининг турли факультетларида ҳам хитойлик студентлар ўқийди. Жумладан А. Хайбулин, Т. Айсаев, Ж. Нурсалбеков ва бошқа ўртоқлар институтнинг иккинчи курсига кўчирилди. Тошкент қишлоқ хўжалик институтида Албания, Венгрия, Кореядан келиб ўқиётган студентлар сони ўндан ортади. Бу йил Тошкент тўқимачилик институтига ҳам чет эллик студентлар қабул қилинди. Ҳозир бу институтнинг юқори курсида албаниялик ёшлар билим олаётирлар.

А. АЛИЕВ.

Ўзбек мактабларида шарқ тиллари

Ўтган 1956-57 ўқув йили бошида Тошкентдаги 24, 27, 29-мактабларда ҳинд, хитой, араб тиллари алоҳида дарс бўлиб ўқитила бошланган эди. Тажриба яхши натижалар билан якунланди. Пойтахтимиз меҳнаткашларининг ўғил-қизлари шарқлик дўстларимизнинг тилларини зўр қизиқиш билан ўрганмоқдалар.

Ўзбекистон ССР Маориф министрлиги бу йил биринчи сентябрдан бошлаб Тошкентдаги 8 мактабда ҳинд, хитой, урду, форс ва араб тилларининг ўқитилишини лозим топиб, махсус қарор қабул қилди.

Мактаблардаги шарқ халқлари тиллари дарсларини Ўрта Осиё давлат университетини тамомлаб чиққан ёш мутахассислар ва малакали ўқитувчилар олиб борадилар. Ўқувчилар махсус дарслик ва ўқув қуроллари билан таъминланадилар.

Наманган театрининг коллективи Тошкентга келди

31 августда Ўзбекистон пойтахтига гастроль учун Наманган область Навоий номли музикали драма театри келди. Тошкент вокзалида меҳмонлар самимий кутиб олинди. СССР халқ артисткаси С. Эшонтўраева театр коллективини табриклаб нутқ сўзлади.

Наманган театрининг директори А. Мақсудов жавоб нутқи сўзлаб, тўпланганларга самимий кутиб олганликлари учун ташаккур билдирди.

Тошкентга гастроль учун ЎзССР халқ артисткаси М. Азизова, ЎзССРнинг хизмат кўрсатган артистлари М. Далабоев, С. Раҳмонов, А. Раҳимов ва бошқалар келдилар. (ЎзТАГ).

Редактор З. ЕСЕНБОЕВ.

НАМАНГАН ОБЛАСТЬ
НАВОИЙ НОМЛИ
МУЗИКАЛИ ДРАМА
ТЕАТРИ

ГАСТРОЛЛАРИ

(Ҳамза номли театрнинг ёзги биносида)

1/IX да — **Азиз ва Санам.**
2/IX да — **Ганг дарёсининг қизи.**
3/IX да — **Испанлар.**

Бош ролларда: Ўзбекистон ССР халқ артисти **Мукаррама Азизова,** Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артистлар **Мирзажон Дадабоев, Муҳриддин Мансуров, Собир Раҳмонов, Акбар Раҳимов,** солистлардан **Тамара Назарова, Онахон Тожибоева. Маърифат Убайдуллаева, Мамат Убайдуллаевлар** қатнашади.

ТЕАТРЛАРДА:

ҲАМЗА НОМЛИ ТЕАТР — 1/IX да (Муқимий номли театрнинг қишки биносида) — **Ганг дарёсининг қизи.**

НАВОИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 1/IX да кундуз **Қизил гул** («Аленький цветочек»).

МУҚИМИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА— (Сталин номли паркдаги ёзги бино) — 2/IX да **Азиз ва Санам,** 3/IX да (қишки бинода) **Равшан ва Зулхумор.**

КИНОТЕАТРЛАРДА:

«ИСКРА» (қишки) — 1 ва 2-залда эрталаб соат 9 дан **Координатлари номаълум,** 3-залда эрталаб 10-20 минутдан **Биринчи севги қиссаси.**

«ЁШ ГВАРДИЯ» — эрталаб соат 10 ва кундуз 12 да **Солдатлар,** қолган сеансларда **Севги ва кўз ёши.**

«ЎЗБЕКИСТОН» — кундуз ва кечқурун **Севги ва кўз ёши,** кеч соат 10 да **Руёбга чиқмаган орзулар.**

«ИСКРА» (ёзги) — кеч соат 8 яримда **Севги ва кўз ёши.**

«САЛЮТ», «ХИВА» — **Севги ва кўз ёши.**

КАФАНОВ номли — кеч соат 9 да **Севги ва кўз ёши,** кеч 11 да **Координатлари номаълум.**

«УДАРНИК» — **Довул.**

Ўзбекистон КП Юқори Чирчиқ район комитети ва район ижроия комитети Юқори Чирчиқ район ижроия комитетининг собиқ раиси, район партия комитетининг бюро аъзоси **Саъдулла АБДУЛЛАЕВнинг** узоқ давом этган оғир касалликдан кейин шу йил 30 август куни вафот этганини чуқур қайғу билан билдиради ва марҳумнинг оиласига таъзия изҳор қилади.

РЕДАКЦИЯ ВА НАШРИЁТ АДРЕСИ: Тошкент. «Правда Востока» кўчаси № 34. РЕДАКЦИЯ БЎЛИМЛАРИНИНГ ТЕЛЕФОНЛАРИ: коммутатор — 26334 ва 33262 орқали Партия турмуши бўлими — 136. Пропаганда бўлими — 136. Совет қурилиши бўлими — 132. Маданият бўлими — 132. Адабиёт ва санъат бўлими — 29040, Қишлоқ хўжалик бўлими — 135, Саноат ва транспорт бўлими — 34048, Хатлар бўлими — 1 56, Маҳаллий ахборот бўлими — 135. Секретариат — 34048. Эълонлар бўлими — 38142.

Р. 04946. «Қизил Ўзбекистон, «Правда Востока» ва «Ўзбекистони сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси. № 1880.